БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Үндезилеттинген 1925 чылда

1963 ч.
ОКТЯБРЬ
19
СУББОТА
№ 249 (5653).

Өртээ 2 көп.

Улуг Октябрьга чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражыыл!

Минералдыг чемишчидилгелер бүдүрүлгезиниң талазы-биле чаа күчүлерни хуусаа бетинде ажыглалга киирер

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалы

СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш Профессионал Эвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлели доктаалды хүлээп ап, минералдыг чемишчидилгелерни бүдүрер талазы-биле чаа күчүлерни ажыглалга хуусаа бетинде киирер болгаш оларны дүрген шиңгээдип алыры дээш социалистиг чарышты калбартыр деп, элээн каш тудуг организацияларының болгаш бүдүрүлгелерниң тудугжуларының, монтажчыларының база химиктериниң үнелиг инициативазын ол доктаалга чүүлдүг деп санаан. Ол дугайында инициаторлар болза, РСФСР-ниң Тудуг министерствозунуң № 31 болгаш «Ставропольхимстрой» тудуг трестезиниң, Белорус ССР-ниң Тудуг министерствозунуң № 11 трезиниң коллективтери, ССРЭ-ниң монтаж болгаш тускай тудуг ажылдарының талазы-биле Күрүне бүдүрүлге комитединиң монтаж организациялары, Ленинград совнархозтуң Кингисеп фосфорит рудниги, Соңгу-Кавказ болгаш Белорус совнархозтарының Невинномысск болгаш Гродненск азот-тук заводтары болган.

1963—1965 чылдарда ол коллективтер болза, чылда 2,5 миллион тонна хире минералдыг чемишчидилгелерни бүдүрер талазы-биле күчүлерни хуусаа бетинде ажыглалга киирер болгаш оларны эң кыска хуусааларда шиңгээдип алырын хүлээнген.

Доктаалда чугаалап турары болза, бо патриотчу эгелээшкин улусчу инициативаның илередиишкини болур болгаш күрүне талазы-биле улуг ужур-дузалыг деп СЭКП ТК, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели, ВЦСПС санап турар. Минералдыг чемишчидилгелер бүдүрер талазы-биле чаа күчүлерни хуусаа бетинде ажыглалга киирери болгаш оларны эң дүрген шиңгээдип алыры совет улустуң чаагай байдалын улам ынай көдүреринге дузалаар.

Бо эгелээшкинни бүгү хемчег-биле деткип, ол шимчээшкинге чугула дузаламчыны көргүзүп, чарыштың чоруп турарын парлалгага, радио болгаш телевидение дамчыштыр калбаа-биле чырыдарын, мурнакчыларның дуржулгазын түңнеп байыдарын база нептередирин СЭКП ТК, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш ВЦСПС сүмелеп турар.

Тудуг болгаш монтаж организацияларының база бүдүрүлгелерниң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары бо кыйгырыгны деткип, минералдыг чемишчидилгелерни болгаш оларга хереглээр чиг-этти бүдүрер талазы-биле чаа күчүлерни хуусаа бетинде ажыглалга киирер база оларны дүрген шиңгээдип алыр дээш демиселди калбак фронтуга чорудуп, чаа бүдүрүлге чедиишкиннерин чедип алыр болгаш көдээ ажыл-агыйның дүрген көдүрлүүшкүнү дээш демиселдиң нийти улусчу херээнге боттарының төлептиг салыышкынын киирер дээрзинге бүзүрелин СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш ВЦСПС илергейлеп турар.

• • •

Минералдыг чемишчидилгелерни бүдүрер талазы-биле чаа күчүлерни хуусаа бетинде ажыглалга киирер болгаш оларны дүрген шиңгээдип алыр дээш социалистиг чарышты калбартырының инициаторлары — тудуг-монтаж организацияларының болгаш бүдүрүлгелерниң коллективтериниң медеглеп турары болза, 1965 чылда көдээ ажыл-агыйга 35 миллион тоннадан эвээш эвес минералдыг чемишчидилгелерни бээр деп партияның болгаш чазактың салган сорулгазын боттарының чаа программазы кылдыр хүлээп алган.

Айыткан сорулгаларны күүсединге күштерин болгаш энергиязын харамнанмас база коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарынга боттарының төлептиг салыышкынын киирерин тудугларның болгаш химия бүдүрүлгелериниң ажылчы чоннары СЭКП-ниң ленинчи Төп Комитединге болгаш Совет чазакка бүзүредип турар.

(СЭТА).

УЛАМ-НА БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ АЖЫЛДААР

— Пландан ажыр 40 муң тонна чүъкту сөөртүр.

— Пландан ажыр 800 муң тонна-километрни ажылдап эртер.

— 35 муң литр бензинни камнап алыр.

— Бир тонна-километрниң өртүнезин 0,3 көпеек чиигедир.

Бистиң транспорт конторазының чолаачыларының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының боттарының арга-курлавырларын санап көргеш, чыл эгезинде алган социалистиг хүлээлгези шак ындыг.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 46 чыл оюнга бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерлиг ужуражыр дээш Кызылдың эът комбинадының коллективиниң үндүрген кыйгырыынга харыы кылдыр, үстүнде хүлээлгелерин күүседип, социалистиг чарышты улам-на калбартпышаан, АТК-ның ажыл-ишчилери багай эвес түңнелдерни чедип ап турар.

Эрткен тос айларда чүък сөөртүлгезиниң талазы-биле хүлээлге 141,3 хуу, а тонна-километрниң—128,2 хуу кылдыр күүсеттинген. Ынчангаш 1963 чылда чүък сөөртүлгезиниң чыл планы бо үеге чедир 102 хуу кылдыр, а чүък саарылгазының планы чижек тонна-километр-биле алырга, 127,3 хуу күүсеттинген.

Ай, квартал бүрүзүнүң ажылының түңнелдерин коллективтиң бүдүрүлге чөвүлел хуралдарынга хынамчалыг чугаалажып, партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары чолаачыларның, септекчилерниң, токарьларның ол хуралдарга идепкейлиг киржилгезин баш удур эки организастап турар. Бүдүрүлге чөвүлел хуралдары ажылдың чедиишкинниг болурунга улуг идигни бербишаан, четпестерни илередип, оларны чайладырының хемчеглерин ап, бүдүрүлге программазын шалыпкын болгаш шынарлыг күүседириниң аргаларын айтып турар. Оон ынай бүдүрүлгениң мурнакчыларын материал болгаш мораль талазы-биле деткип, Хүндүлел самбыразынга демдеглеп турар бис. Хожудап турар участоктарны хуралдарга болгаш хана парлалгазынга шүгүмчүлеп, оларны мурнакчыларның деңнелинге чедир көдүрер дээш бүгү коллектив хемчег ап турар. Бо талазы-биле «шуптузу — чаңгызы дээш, чаңгызы—шуптузу дээш» деп принципти удуртулга болдуруп турар бис.

Коллективте мурнакчыларның хүрээлени үргүлчү өзүп турар. Коммунистиг күш-ажылдың Василий Филимонович Петухов баштаан чолаачылар бригадазы чыл планын тос айлар иштинде-ле ажыр күүсеткен болгаш бригадир боду барык ийи чылдың бүдүрүлге онаалгазын ол-ла үениң дургузунда күүседип шыдаан.

Виктор Чухломинниң болгаш Владимир Надточийниң коммунистиг күш-ажыл дээш демисежип турар бригадалары тос айларның программазын 130—135 хуу чедир күүсеткилээннер. А бригадир В. Чухломин бодунуң чеди чыл планын шагда-ла күүсеткен болгаш ам 1966 чылдың үлүүнде ажылдап турар.

Бистиң чолаачыларывыс болгаш орук-тудуг машиналарында ажылдап турар өске-даа кижилеривис чүгле чүък сөөртүлгезиниң планын ажыр күүседип турар эвес, харын найысылалдың чурттакчыларының мурнунга хүндүлүг хүлээлгелерин база алдарлыы-биле күүседип турар. Чижээ, чүдүртүр тракторга ажылдап турган, Михаил Еков Улуг-Хемниң севин кежилдир улуг чал кылырынга 7 муң кубометр довуракты казып, тергиин эки көргүзүглүг болган. Владимир Надточийниң чолаачылар бригадазы хоорай чагаайжыдылгазынга ажылдавышаан, чүгле бо чылын безин 17,5 муң ыяштарны, 16,3 муң чадан үнүштерни, 14,5 га үнүш олуртулгалыг газоннарны өй-шаанда суггарарын хандырып шыдаан.

Чолаачы Виктор Алехин орук-тудуг механизмнериниң бригадазынга каш чылдар мурнунда өөреникчилеп кирген. Ол ажылга кончуг кызымаан болгаш бедик сагылга-чурумнуун көргүскен. Ол баштай кудумчу таптай бастырар машинаның башкарыкчызы, оон соонда грейдеристиң, трактористиң тускай эртемин шиңгээдип алган болгаш бүдүрүлгеге ажылдавышаан, үшкү класстың чолаачыларының курузун чедиишкинниг дооскан. «ГАЗ-93» дээр чүъгүн боду дүжүрер автомашинада амгы үеде ажылдавышаан. Виктор бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Бо чылдың үшкү кварталының бүдүрүлге онаалгазын ол 156,3 хуу, а тос айларнын—176 хуу күүсеткен. Виктор Алехин чүгле эки бүдүрүлгечи эвес, харын үлегерлиг өг-бүлечи, коллективтиң хөй-нийти амыдыралының идепкейлиг киржикчизи.

Октябрь мурнунуң чарыжынга чолаачылар Ф. Алексеев, П. Будилин, М. Ошмарин, токарь П. Кузьмин, электрик И. Чирков, автослесарьлар А. Югов, В. Подлесных, дарганнар В. Мальцев, А. Фомин болгаш оон-даа өскелер күш-ажылчы бедик көргүзүглерни чедип ап, он айларның бүдүрүлге онаалгазын хуусаа бетинде ажыр күүседирин чедип ап турарлар.

Бистиң транспорт конторавыс моон-даа бедик көргүзүглүг ажылдап болурунуң аргалары бар. Ынчалза-жок ажыл-агыйның бодунуң эки септелге баазазы чогу ажылга шаптыктыг болуп турар. Автомобильдер ажыглалының коэффициентизи чавыс. Кол чагыкчы—«Коммун-тудугнуң» септелге-тудуг эргелели янзы-бүрү материалдар сөөртүрде 4 тонналың күчүлүг автомобильдерин ап алгаш, оларга чүгле 100—200 килограмм чүъктерни дажыгладып, оон уламындан чолаачыларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн чавызадып, бүдүрүлге программазын күүсединге чамдыкта берге байдалдарны таварыштырып турар. АТК-ның диспетчер албанының чери автомашиналарны эң дээре ажыглаар дээш шиитпирлиг демиселди чорутпайн турарын демдеглээр ужурлуг. Оон ынай күүседир, чогуур хемчээлдиг ажылдар чогунуң уламындан күчүлүг чамдык механизмнер анаа туруп бээр чүүлдер бисте ам-даа бар. АТК-да янзы-бүрү хевирниң 36 аттарлыг автомашиналар бар. Бир эвес оларны ажыл-биле өй-шаанда үзүктел чок хандырар болза, чылдың чаңгыс-ла айының иштинде безин дыка хөй хемчээлдиг ажылдарны олар күүседип шыдаар.

Бистиң найыралчы, улуг коллектививис бодунуң ажылында бар чамдык четпестерни чайлатпышаан, Улуг Октябрьның 46 чыл оюнга күш-ажылчы чаа-чаа белектерлиг ужуражыр деп, патриотчу сорук кирген ажылдавышаан, чыл төнчүзүнге чедир пландан ажыр он-он муң тонна чүъктерни сөөртүп, республиканың мурнакчы автоажыл-агыйларының бирээзи деп ададыр эргени база дагын чедип алыр.

И. ВОРОНОВ,
республиканың коммунал ажыл-агыйы Министерствозунуң АТК-зының начальниги.

„Совет Тыва“ колхозтуң даргазы эш В. ТАМДЫН-ООЛГА Партком секретары эш Б. ЧИГЖИТКЕ Комсомол организациязының секретары эш Х. ДОЛГАР-ООЛГА

Күрүнеге сүт болгаш дүк садарының чыл планын хуусаа бетинде күүсеткени-биле «Совет Тыва» колхозтуң эр, херээжен колхозчуларынга, тускай эртемниглеринге СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели байыр чедирип тур.

Колхозтуң ажыл-ишчилери эът садар талазы-биле күрүне планын күүсединче болгаш күрүнеге пландан ажыр сүт садарынче бүгү хемчеглерни алыр, өлүк белеткээр талазы-биле онаалдаларны күүседир дээш шудургу ажылдаар, мал кыштагладыышкынын чорударынга үлегерлиг белеткенир, мал кажааларын, малчыннар чурттаар бажыңнарны эки белеткээр, келир 1964 чылда колхозтуң ажылынга бедик көргүзүглерни чедип алыр дээш социалистиг чарышты калбартыр деп СЭКП обкому болгаш Министрлер Чөвүлели бүзүрелин илергейлеп тур.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУ.
ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

СЭКП Тыва обкомунга Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге

Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң ажыл-ишчилери күрүнеге сүт садарының чыл планын бо чылдың октябрь 14-те 100 хуу, дүктүң 115 хуу күүсеткен. Эът садарының планын ажыр күүсединиң боттуг аргалары бар. 20 тонна сүт күрүнеге немей саттынган турар. Ооң-биле чеди чылдың беш чылдарында хүлээлгеден ажыр күрүнеге 50 тонна эът, 100 тонна сүт, 2,5 тонна дүк садар талазы-биле биске салдынган сорулга чедиишкинниг шиитпирлеттинер. Колхозтуң ажыл-ишчилери аңнаашкынче организастыг үнген, мал кыштагладыышкынынга белеткел чоруп турар.

Колхоз даргазы В. ТАМДЫН-ООЛ.
Партком секретары Б. ЧИГЖИТ.
Комсомол организациязының секретары Х. ДОЛГАР-ООЛ.

Республикада аңгыс аңдарыышкынының болгаш үрезин уруушкунунуң чоруп турары

(Октябрь 15-ке чедир медээ, планга удур хуу-биле)

Районнар	Аңдарган аңгыс	Бар үрезин
Улуг-Хем	60,4	62,2
Барыын-Хемчик	48,6	64,4
Чөөн-Хемчик	41,2	59,7
Чөөн-Хемчик эргелелиниң түңү	**51,9**	**61,7**
Бии-Хем	65,5	91,0
Тожу	54,9	102,3
Каа-Хем	51,5	84,3
Таңды	46,7	83,2
Таңды эргелелиниң түңү	**51,3**	**85,2**
Өвүр	26,8	23,8
Тес-Хем	26,4	35,9
Тес-Хем эргелелиниң түңү	**26,5**	**34,7**
СОВХОЗТАР:		
«Найырал»	98,4	79,9
«Өөк»	83,0	63,9
«Шекпээр»	68,6	34,4
«Бөк-Тей»	63,3	27,8
«Тиилелге»	61,9	84,4
«ҮТКА 25 чылы»	60,0	78,3
«Сүт-Хөл»	56,8	26,8
«Улуг-Хая»	50,1	44,3
«Элегес»	49,5	96,3
«Межегей»	49,0	82,3
«Барлык»	47,6	100,7
«Тес-Хем»	36,6	31,3
«Чыраа-Бажы»	38,4	88,2
«Тээли»	30,8	19,3
Дуржулга станциязы	30,3	108,8
«Тыва»	26,6	29,3
«Сукпак»	18,0	—

КЫШТАГЛААШКЫНГА БЕЛЕТКЕЛДЕР

БАЯН-ТАЛА. (Телефон-биле). Доңат дүжүп, соок кыштың чоокшулааны көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилеринге хүн келген тудум-на шынгыы сагындырып турар. Кыштагларның чылыглаашкыны, септелгези болгаш мал чеминиң чедиришкини ышкаш чугула ажылдарны бо хүннерде шыңгыы чорудуп турар малчыннарга ол коргунчуг эвес. Ону Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» көдээ ажыл-агый артелиниң малчыннары эки билип турар. Кышка белеткел ажылдарын чоокку хүннерде бүрүн доозар сорулганы олар салгаш, бүгү күштү ынаар мөөңнээн.

Ажыл-агыйның № 1, 2 сүт-бараан фермаларында бо хүннерде ийи чаа бызаа кажааларының тудуун доозуп, ажыглалга киирген. Оларның бирээзинге 200, өскезинге—100 баш бызааны тургузар кылдыр таарыштыр тудкан. Ол фермаларда эрги мал кажааларының чылыглаашкыннарын болгаш септелгелерин доозуп турар. Ол ышкаш сүт-бараан фермаларынче, хойжу бригадаларның төптеринче саван, сиген сөөртүлгезин массалыг эгелээн.

Сураглыг хойжу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры О. Лопсаңчаптың удуртуп турары № 1 хойжу бригаданың төвүнде бирээзинге чаңгыс аал иштиболгаш өскезинге — ийи аал ишти чурттаар чурттаalga бажыңнарын бо хүннерде бүрүн дооскаш, ажыглалга киирген. Ук колхозтуң хөй одарларында суггат таарымча чок болганы-биле бригада төптеринге суггат айтырыын шиитпирлеп, кудуктар казары бир чугула ажыл болуп келген. Ынчангаш бригадалар төптеринде кудуктарның септелгелеринче онза кичээңгей салдынган. № 1 хойжу бригаданың төвүнде эрткен чылын кастынган кудукту бо чылын эки септеп, ону ажыглап эгелей берген.

• • •

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң Эйлиг-Хем участогунуң хойжулары кышка белеткелди шыңгыы чорудуп турар. Колхозтуң Хендергеде одарларынга элээн каш немелде кыштагларны белеткээри-биле Михаил Садыыга удурткан тудугжулар бригадазын ынаар аъткарган. Олар ында үш хөй кажаазын, үш чурттаalga бажыңын тудканнар. Колхозчу тудугжуларның бо шалыпажылынга эштер Сүрүң-оол, Данзын-оол олар ышкаш хойжулар боттары база идепкейлиг киржип турар.

Участоктуң үш хойжу бригадазы эрткен чылга бодаарга кышты бо чылын элээн белеткелдиг уткуп турар. Хойжулардан эштер Чолдак-оол, Сендажы олар кыштагларын боттарының күжү-биле шынарлыг септеп алгылаан. Хойжу бригадалардан В. Тавазга удурткан хойжу бригада кышка белеткелди үлегерлиг чоруткан: бригада төвүнүң чурттаalga бажыңнарын бүрүн чугайлап дооскан болгаш чаш хураганнарның чылыг кажааларын септеп доскулаан. Бригадаларның төптеринде кызыл булуңнар болгаш чупар бажыңнарны бүрүн септеп дооскан.

Малчынның күш-ажылчы белээ

«Элегес» совхозтуң сураглыг хойжузу коммунист Чалбаа Чооду ол ажылынга он беш чыл дургузунда ажылдап турар. Бо үениң иштинде ол муң-муң хойларны совхозунга өстүрүп, дыка хөй тонна бедик шынарлыг дүктү, эътти күрүнеге дужааган. Кызымаккай күш-ажылы дээш ол СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиктери-биле каш удаа шаңнаткан. Чалбаа Чооду ам үеде улуг кадарчы болуп ажылдап, чүс төрүүр хойга онааштыр 110 хураганны, хой бүрүзүнден 4 кг. 800 грамм эки шынарлыг дүктү кыргып ап, бедик көргүзүглерни чедип ап ажылдап турар.

Октябрьның улуг байырлалынга уткуштур кыштаглаашкынга үлегерлиг белеткенирин ол хүлээнген. Ол, хойларының кажааларын септеп, аштап, ишти база чугайлаан. Ол ышкаш, кодан ында 15 тонна сигенни сөөртүп эккелген болгаш 600 тонна силосту кажаалар чанында эккеп алган. Хойларның тарып боозадылгазын организастыг эрттирген.

ЧУРУКТА: Чалбаа Чооду.
Фотозу **С. Феоктистовтуу.**

Крым ховузунда байырлал

Перекоп чалга хөй кижи киржикчилиг митинг

Украинаның бүгү ажылчы чоннарының улуг байырлалы — Днепрниң сугларының Крымда агып келгенин каналдың тудугжулары-биле кады байырлалдыы-биле демдеглеп эрттирер дээш, Крымның бүгү булуңнарындан шөлдерниң ажыл-ишчилери, бүдүрүлгелерниң болгаш тудугларның төлээлекчилери, Херсон областан аалчылар октябрь 17-де Перекоп чалга чыглып келген.

350 километр дуртуг Соңгу-Крым каналы — улуг болгаш нарын тудуг. Чартык ортулукту кежилдир эрткен ооң бүгү унунга күчүлүг насос станцияларын тудуп тургускан турар. Каналдан адырланып үнген бугалар Раздольненск, Черноморск, Красногвардейск, Старокрымск суггарылга системаларынче сугну дамчыдып бээр болур. Соңгу-Крымның магистраль каналының чүгле бирги ээлчээ безин 165 муң гектарны суггарар болгаш 660 муң гектар черни сугжудар.

Каналдың 125 километр чедир участогунуң тудуун дооскан крым тудугжуларның рапорттаар болгаш чоргаарланыр чүүлдери бар.

Бо болуушкуннуң Улуг Октябрьның байырлалының бүдүүзүнде болуп база СЭКП-ниң төөгүлүг XXII съездизиниң ажыттынганының ийи чыл оюу-биле капсырлашканы кайгамчык чүүл болур.

Крымның кырында ак-көк дээрге хүн чайыннандыр хереленип турган. Байырлалга келген бүгү кижилерниң сагыш-сеткили сергек, өөрүшкүлүг. Перекоп чалдың кырынга дийнмиттиг адыш часкаашкыны, йөрээлдер салыышкыны чаңгыланып турган. Эргим аалчыны — СЭКП Төп Комитединиң Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Никита Сергеевич Хрущевту, Украинаның Коммунистиг партиязының болгаш чазааның удуртукчуларын тудугжулар болгаш тараажылар изиг болгаш чүректиң ханызындан уткаан.

Каналдың чанында тургускан индирге эш Н. С. Хрущев, Украинаның КП ТК-зының бирги секретары П. Е. Шелест, УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы И. П. Казанец, Украинаның КП ТК-зының секретары В. Г. Комяков, Крым болгаш Херсон областарның удуртукчулары, каналдың мурнакчы тудугжулары, областың сураглыг кижилери үнүп келген.

Днепрниң сугларының Крымда агып келгени-биле холбаштырган митингини Украинаның КП ТК-зының бирги секретары П. Е. Шелест ажыткан.

«Крымводстройнуң» мурнакчы бульдозёризи В. Т. Золотой, «Таврический» совхозтуң директору А. А. Ткаченко болгаш өскелер-даа митингиге улуг сорук кириишкин-биле чүве чугаалааннар.

СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң чугаазын киришкеннер дийнмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Митингиниң киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге, эш Н. С. Хрущевка байырлыг чагааны аажок улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алган.

Митинг доозулган. Совет Эвилелиниң болгаш Украин ССР-ниң күрүне гимнилери байырлалдыг дыңналып турган.

Митингиниң киржикчилериниң чыылган чалындан километр ажыг хире ыракта суг агар унну довураг-биле дуглаан турган. Команданы берген соонда, дораан-на чазылдырыышкыннар дагжап үнген. Он-он тонна довурак өрү чашталып турган. Крымның делгемнеринче суг өрүү ажыттынган!

Никита Сергеевич Хрущев каналга чоокшулап чедип келгеш, кызыл торгу кожааны дийнмиттиг адыш часкап, «Ура!» деп үннер дыңналып турда, үзе кезипкен. Улуг байырлалдың уттундурбас минуталары! Глинканың «Алдаржыдып тур!» деп ырның чаагай аялгазы алдарлыг Перекоптуң кырынга куттулуп турган.

Днепрниң суглары Крымның хову делгемнеринче улам хандыр агып кел чыдар...

Хүлээлгелерни алдарлыг күүсеткен

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели күрүнеге тараа садар талазы-биле алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткени-биле холбаштыр Ульяновск областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилеринге болгаш бүгү ажылчы чоннарынга чүректиң ханызындан байыр чедирген. Область чуртка 28,3 миллион пуд — планда көрдүнгенинден 1 миллион пуд хөй тарааны берген. Төрээн чурттуң шыгжамырынга кол аъш-чем культуразы — кызыл-тасты 15,8 миллион пудту урган.

СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге, эш Н. С. Хрущевка чоруткан рапортунга Ульяновск областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери күш-ажылчы тиилелгелерни хандырган хемчеглерни чоруткан дугайын дыңнаткан. Колхозтар болгаш совхозтар чер ажылының культуразын бедиткен, тарылгаларның тургузуун экижиткен, тараа болгаш тараа-бобы культураларының шөлдерин калбарткан. Дыка хөй тараажылар болгаш механизаторлар дүжүт ажаап алыышкынынга маадырлыг ажылдаан.

Келир чылдың дүжүдүнүң дугайында сагыш салбышаан, колхозтар болгаш совхозтар чазын чажар тараа болгаш тараа-бобы культураларының үрезиннери-биле бүрүн хандыртынган. (СЭТА).

Иван-Франковск тараажыларының чедиишкини

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели күрүнеге тараа садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни чедиишкинниг күүсеткени-биле холбаштыр Иван-Франковск областың ажылчы чоннарынга байыр чедирген. Төрээн чурттуң шыгжамырынга 3,5 миллион пуд азы планда көрдүнгенинден 1.100 муң пуд хөй тарааны урган.

СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге, эш Н. С. Хрущевка чоруткан чагаазынга Украинаның КП Иван-Франковск обкомунуң болгаш Иван-Франковск облкүүскомунуң бижип турары болза, областың көдээ ажыл-агыйының ажылдакчылары орай быжар культураларның ажаап алыышкынын доозар дээш күжениишкинниг ажылды чорудуп, мал ажылынга чемнерни белеткеп турар. Шөлдерниң ажыл-ишчилери 1963 чылда алган хүлээлгелерин өй-шаанда болгаш бедик шынарлыг кылдыр күүседир дээш демисежип, келир чылда көдээ ажыл-агый культураларының бедик дүжүттерин алырынга үндезиннерни тургузар талазы-биле агротехниктиг ажылдарның комплексизин чорудуп турар. (СЭТА).

ОНЗА ЧУГУЛА ТУДУГДА

Ак-Довурактан медээ

Даг-дүгү болбаазырадыр фабриканың тудуунда эрткен неделяда болган чугула болуушкуннарның бирээзи болза, чылыдылга-биле ажылдаар чаа электри станциязының тогу бүгү тудуг объектилеринде кирген, чырыдып турары ол болган. Бирги турбоагрегатты ажыглалга кииргенинден эгелээш, электри-биле хандырылга дугайында айтырыг шиитпирлеттинген.

Ийиги чугула болуушкун болза, ында тудуг участоктарын эде организастааны болган. Мооң мурнунда фабриканың девискээринге үш тудуг участоктары турган: кол корпуска, доозун арыглаар корпуска болгаш гаражтарлыг, складтарлыг болгаш мастерскаларлыг административтиг-хандырылга комбинадының тудуунга турган.

Тудуг участоктарының эмин эртир тарамык чоруу хамыктың мурнунда оларның хандырылгазын эки организастаарынга шаптыктыг боор турган. Участок бүрүзүнүң начальниги бодунуң участогун бирги чергениң деп санааш, тудуг материалдарын (хоюткан довурак, бетон, тууйбу, дилген материалдарны болгаш өске-даа) кайы, чеже херектиин база кайы тудуг эң чугулазын барымдаалавайн, биче-бичелеп тарадыр сөөртүп, тудугну дүрген чорутпайн турганнар.

Ам үеде доозун арыглаар корпусту, административтиг-хандырылга комбинадын, септелге болгаш мастерскаалар черлерин бир участок (начальниги эш Хохонин) кылып каан, фабриканың кол корпузун болгаш суур тудуун база бир тудуг участогу кылган, ооң начальниги эш Алейников болган. Тудуг участоктарын ынчаар чаарты тургусканы эки түңнелди бере берген: Дузалаар бүдүрүлгелер комбинадынга чагыг бээри бедиүүнчүп чурумчаан, ынчангаш тудуг материалдары-биле тудугларны хандырары экижээн, ажылчын күжүн болгаш материалдарны кол объектилерге таарыштыр тургускан.

Кыжын хөй үе-шаг болгаш акша-хөреңги үндүрер кол-кол ажылдарны дүрген кылырынче кичээңгей салыры негеттинип келген. Ындыг чугула ажылдар болза, сес чүс кубометр суг кудар саваларны (резервуарларны) тургузары, доозун арыглаар корпустуң ханаларын бетоннаары, кол корпуска шалаларны кылыры боор турар. Ол ажылдарны дүрген доозарынга монтажчыларның талазындан бүгү дериг-херекселдерни эптеп тургузарын доосканы шаптыктап турар. Ынчаарга монтажчыларның ону дооспайн турарының кол чылдагааны болза, ылангыя доозун арыглаар электрилиг шүүрлерниң чамдык чугула кезектерин чагыкчы оларны белеткеп турар заводтан амга чедир бүрүн эккелбээни боор турар. Шүүрлерни эптеп тургузарын саададыры — фабриканың бодун ажыглалга киирерин соңгаарладыры чугаажок боор турар. Ынчангаш, чагыкчы четпес кезектерни дүрген келдирер дээш боттуг хемчеглерни дүрген алыры негеттинип турар.

Коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинниң 5 чыл болганынга

Коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинниң беш чыл оюн демдеглээш, ВЦСПС-тиң Президиуму болгаш ВЛКСМ-ниң ТК-зы каттышкан доктаал хүлээп алган. Коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкин бистиң чуртувустуң экономиказының хөгжүлдезин, чеди чыл планын чедиишкиннниг күүседирин, СЭКП-ниң XXII съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин болгаш Коммунистиг партияның өндүр чаагай Программазын амыдыралга боттандырарын хандырып турар, канчаар-даа аажок тургузукчу күш апарган деп ында демдеглээн.

Рационализатар коммунист Александр Берлов

Александр Берлов 1941 чылдың эгезинде шериг назыны четкеш, чадаг шериг училищезинге киргеш, 1942 чылда ону улуг сержант болуп дооскан. Александр фронтуже шуут училищеден чорупкаш, гитлерчи араатаннарга удур Смоленск, Орловск-Курск болгаш өске-даа угларга бооп турган тулчуушкуннарга Совет Арминың хүрээлеңинге дидим соруктуг тулушкан. Фашистиг араатаннарны болгаш япон самурайларны чылча шаап тиилээн соонда ийи чыл болгаш, 1947 чылда ол армиядан халашкан. Армияга турган, ол чолаачы мергежилин шиңгээдип алгаш, Красноярск крайның Каратуз районунуң Моторск МТС-ке чолаачылап ажылдап кирген.

Александр электротехник болур деп бичиизинден тура күзеп чораан, ындыг-даа болза ол күзелинге дайын шаптыктаан. Бо Моторск МТС-ке 1949 чылда электротехниктерниң курузун ажыдыптарга, ол аңаа кирип алган. Курсту дооскан, ооң күзели боттанган, көдээ установкаларның электротехниги деп дипломну аңаа тывыскан.

Александр Берлов электромеханиктиң дипломун холга алгаш, чедип алган билиин ажыл-ишке бадыткаар дээн изиг күзели-биле Кызылдың тууйбу заводунга 1951 чылда чедип келген. Ынчан завод техника-биле кошкак хандыртынган, бүдүрүлгениң технологиязы чавыс деңнелге турган. Заводка бир чылда 2 миллион бичии-ле ажыг тууйбуну бүдүрүп, ажылдың хөй нуруузун хол-биле кылыр турган.

Билигже чүткүлдүг, күш-ажылга ынак болгаш чогаадыкчы күзелдиг Александр удавайн өскелерден онзаланып, заводтуң эң дээре электромеханиги апарган. Ынчангаш 1953 чылда аңаа заводтуң механика килдизин удуртурун сүмелээннер. Оон бээр Александр Никонорович Берлов заводтуң кол механиги апарган болгаш ол ажылга ооң чогаадыкчы арга-мергежили калбаа-биле ажыглаттынган.

Электромеханик болуп ажылдап турган-ла, Александр Никонорович тууйбу кылыр прессстерниң ажылын болгаш тургузуун кичээнгейлиг өөренип, оларның бүдүрүкчүлүүн бедидериниң аргазын тыварын үргүлчү бодап турган. Тууйбуну хереглээри өскен тудум, прессстерниң бүдүрүкчүлүүн бедидериниң айтырыы ону дүвүредип-ле турган. Ынчаарда заводтуң тууйбу цегиниң начальниги турган Петр Акимов, тууйбу бүдүрүлгезин көрүп келген, улуг практиктиг, байлак дуржулгалыг удуртукчу турган. Александр Никонорович Акимов-биле ийилээн прессстерниң ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидер аргаларны дидими-биле дилеп, тып эгелээннер.

Дыка хөй техниктиг номнарны номчуп, бүдүрүлгениң ажылчыннары-биле сүмележип, заводтуң удуртукчуларындан консультацияларны ап турганнар. Олар каш-каш кежээлерни өттүр амыр-дыш чок кады ажылдап, чүс-чүс хире саазынга төлевилел шыйыгларны кылып келгеннер.

Үр үениң дургузунда кызымаккай дилээшкиннериниң түңнелинде тууйбу хептээр дой-довуракты бир-угда хоюдарының хемчээн көвүдедирин чедип алганнар. Могаг чок чаартыкчыларны ол чедиишкин база доктаатпаан. Тууйбу хептээринге белеткеп каан дой-довуракты пресстиң үндүр кызарын дүргедедир деп чаа бодал оларның бодалынга тыптып келген. Уйгу-чыдын чокка ажылдап турган, рационализаторлар Акимов биле Берлов редукторнуң чаа конструкциязын чогаатканнар. Ону оларның дорт киржилгези-биле заводка кылып тургускан. Чогаадып кылдынган ажылдар кайгамчык үе-түңнелдерни берген. Эрги пресс мурнунда бир ээлчегде эң-не хөй дээрге-ле 8000 тууйбу бүдүрер турган болза, чаартынган сөөлүнде баштай 10—12 муң, оон сөөлзүредир 15—17 муң тууйбуну бүдүрер апарган. Ортумак техниктиг билиг безин чок, инициативтиг ийи бөдүүн кижиниң чогаадыкчы бодалының ёзулуг тиилелгези ол болган.

Мурнунда чылдарда белен тууйбуну прессстерден кургадылга камераларынга чедир вагонеткаларга чүдүргеш, хол-биле чедирип турган. Ол чорук чүгле аар-берге эвес, харын бүдүрүкчүлүү кончуг чавыс турган. Борта чогаадыкчы идепкей база улуг дузаны заводка чедирген. Электри шугумун тургускаш, вагонеткаларны трамвайның ажылдаар принцивин ёзугаар электри тогу-биле шимчээр кылып алганнар. Ол чорук вагонеткаларның ынаай-бээр чорууруун 3 ажыг катап дүргедеткенинден аңгыда, ажылчын санын 2 кижиге кызырган болгаш ооң күш-ажылын чиигеткен. Ам ажылчын кижи чүгле вагонетканың шимчээрин хайгаарап, башкарып турар апарган. Берловтуң идепкейлиг киржилгези-биле тууйбу кургадыр сарайларны, аскыыштыг оруктарны база эде чогааткан, дой-довуракты хүлээп алыр болгаш дамчыдып бээр бункерлерни тургускулаан.

1959 чылдың эгезинде Александр Берлов заводтуң кол инженериниң албан-хүлээлгезинге депшиттиргеш. Заводтуң мурнунга тууйбу бүдүрүлгезин 1,5 миллион кезекке азы 20 хуу көвүдедир деп чаа сорулга салдынган.

Ол улуг сорулганы чедиишкинниг күүседиринге заводтуң тууйбу кылыр бүгү агрегаттары болгаш механизмнери үзүктелиишкин чокка, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаары негеттинип келген.

Инженер Берловтуң саналын ёзугаар тууйбу хептээр дой-довурактың составынга хөмүр даш доозунун холуп, ону бүдүрериниң технологиязын база экижиткен. Ам заводта тууйбуну өртедир печкаже сугарын болгаш уштурун автоматчыткан транспортёр-биле кылып турар апарган. Ооң түңнели ажылчын күжүн 30 хуу кызырар арганы берген болгаш тууйбунуң бустур чорууун дыка эвээжеткен.

Кызылдың тууйбужуларының күзели 1962 чылда боттанган, 16 камералыг дээрбектелчек суугу ажыглалга кирген. Ам завод чылда 13 миллион тууйбуну берип шыдаар болгаш кылып турар тууйбунуң шынары экижээн.

Тууйбу бүдүрерин экижидериниң чаа-чаа аргаларын тывар дээш, заводтуң ажыл-ишчилери үргүлчүлеп ажылдап турарлар. Мындыг арганы чоокта чаа база тып алганнар. Тууйбуну кургадыры кончуг бергедеп турган. Ынчангаш бирээзинге-ле 3 муң тууйбу кирер, 4 камераларны немей тудар деп турарлар. Ол чорук кышкы үеде безин дүн-хүнде 1—1,2 миллион тууйбуну немей кургадыр арганы бээр.

Амгы үеде заводтуң инженер-техниктиг ажылдакчыларының бөлүү тууйбу кургадыр, чаа тудар деп турар черлериниң төлевилел документациязын доозуп турарлар. Ол кургадылга черлерин дооскан соонда завод чылда 4 миллион тууйбуну немей бүдүрер аргалыг болур. Ынчангаш завод 1964 чылдан эгелеп ниитизи-биле чылда 16—17 миллион кезек тууйбуну бүдүрер апаар. Ол дээрге 1958 чылда бүдүрүп турганындан 8 катап хөй болур.

Тууйбу бүдүрерин көвүдедири дээш эш Берловтуң кызымаккай чогаадыкчы ажылы чүгле Кызылдың тудугларынга эвес, харын республиканың бүгү тудугларынга негеттинип турар тууйбуну бүдүрерин көвүдедириниң айтырыын шиитпирлээринге дузалаар.

Н. ТЫМЧУК,
«Тыва тудуг» трезиниң кол диспетчери.

ЭЛЕКТРИ ЦЕГИНДЕ

Кызыл хоорайдан ырак эвесте Каа-Хемниң эриинде чалым хая ышкаш улуг тудуг бедип турар. Ооң хоолайларындан хоюг ак бус, ыш бургуткайнып үнүп турда, кандыг-ла бир күчүлүг улуг машина ажылдап турганзыг. Ында шынап-ла, республиканың энергетиктиг күчүзүн элбедип турар кайгамчыктыг машиналар бар. Ол база Кызылдың бус-биле ажылдаар электростанциязы-дыр.

Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын бистиң чуртувуска тургузарының херээнге төлептиг үлүүн киириштирип, коммунистиг ёзу-биле ажылдаары болгаш чурттаары дээш кайгамчыктыг шимчээшкинге идепкейлиг киришпишаан, Кызылдың бус-турбиналыг электростанциязының коллективи сентябрь айның даалгазын алдарлыы-биле боттандырып, чылдың үш кварталының планын 100,1 хуу күүсеткен.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 46 чыл оюнга уткуштур станцияның ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары улам күжениишкинниг ажылдап, коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгези деп бедик атты чаалап алыр дээш демиселди чорудуп турарлар.

Бус-турбиналыг электростанциязының дээре цехтериниң бирээзи — электри цеги коммунистиг күш-ажылдың цеги деп хүндүлүг атты чаалап алган. Цехте шуптузу 30 кижи бар болгаш олар оперативтиг-хандырылгада эштер Пивкинаның, Ефименконуң, Вяткинниң, Черкашинаның ээлчег солужар бригадаларында болгаш септелге бригадазында хуваттынган. Кижи бүрүзү бодунуң тодаргай хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүседип, ону цехтиң бүгү кежигүннериниң өмүнээзинден хынамчалыг көрүп, өске эш-өөрү-биле сырый харылзаалыг ажылдап турар, а «чаңгызы—хөйү дээш, хөйү—чаңгызы дээш» деп мерген утказыг принцип мында хүн бүрүде боттанып турары кончуг өөрүнчүг.

Цехтиң удуртукчузу эш Вшивков —ажылды хандыр билир болгаш кижи бүрүзүнүң сонуургалын эндевес, дуржулгалыг организатор. Ол цехтиң бүдүрүлге амыдыралында янзы-бүрү айтырыгларны шиитпирлээринге бүгү ажылдакчыларны хаара тудуп, дээди эртемниг инженерлер Канга, Куницынга, ортумак техник эртемниг эштер Черкашина, Борисова, Пашинов, Вяткин, Шегалкова оларга даянып ажылдап турар. Кандыг бир айтырыгны тодаргай чугаалажып турар өйде, кижи бүрүзү бодунуң сорулгазын улам эки билип алыр болгаш коллективтиң мурнунга харыысалгазын бүрүн медерээр дээрзин эш Вшивков кончуг эки билир.

Электри цегинде ажылдакчыларның билиин бедидеринге политиктиг чырыдыышкын бөлгүмү болгаш техниктиг өөредилге кичээлдери доктаамал организастаттынган. Техниктиг өөредилге кичээлдерин эш Вшивков эки белеткелдиг эрттирип турар, ылаңгыя аныяк ажылдакчылар эки билигни үргүлчү ап турар. Комсомолчулардан болгаш аныяктардан тургустунган эш Черкашинаның бригадазы «Аныяк ажылчыннарның дээре бригадазынга» деп вымпелди эдилеп турар, ол болза хоорайның комсомолчу-аныяктар бригадаларының тергиининге шилчип чоруур вымпел болур.

Ажылчыннарның найыралы быжыг, янзы-бүрү коллективтиг хемчеглер чоруттунуп турар. Чайгы үеде Чагытай хөлче массалыг дыштанылганың хүннери эртип турган. Ай санында-ла элээн каш катап кинону коллективтии-биле көрүп, оларның утказын чугаалажып, солун номнар номчулгазын хаая эвес организастап турган.

— Бистер бот-бодувуска бүрүн бүзүрежир бис—деп, комсомолчу эш Черкашина чугаалап турар. Ол дээрге улуг херек. Кижи бүрүзү өөрүнүң бүзүрелин бадыткаар дээш, кылган ажылынга улуг кичээнгейлиг, бичии-даа четпес чорук болдурбас азы аргажоктан чазыын билип кагза, ол-ла дораан эдер дээш бүгү хемчеглерни алыр. Аныяк ажылчыннарның аразында безин шырак эштер бар бооп турары таварылга эвес. Бай-Хаак ортумак школазын 1958 чылда дооскан Тамара Панкратова баштай котёл цегинге ажылдап турган, ооң соонда чаа мергежилди шиңгээдип алгаш, ам электри цегинде ажылдай берген.

Тамара Панкратованың ажылдап турары Пивкинаның бригадазын цехтиң эң-не шырак бригадазы деп болур. Ооң удуртукчузу Наталья Михайловна ёзулуг-ла ол ажылга мергежээн мастер. Ол эң-не баштай 1949 чылда электростанциязынга кочегарлап киргеш, бодунуң техниктиг билиин бедидип, кызымак өөренип ажылдавышаан, 1952 чылдан бээр электри цегинде чугула ажылды харыылап турар.

Наталья Михайловна бодунуң ажылының дугайында мынчаар чугаалап турар:

— Электри цегинде бистиң ажылывыс канчаар-даа аажок серемчилелдиг болурун негеп турар. Кол-ла чүве чүл дизе, хоорайның, колхозтарның хереглекчилеринге электроэнергиязын бичии-даа үзүктелдирбейн, авария чокка бээри болур. Ол ажылды бис чедиишкинниг чорудуп турар бис. Бистиң дежурный электромонтёрувус Владимир Котовщиков, дежурный инженеривис Михаил Карпов авария болу бээрин манавайн машиналарны баш удур хынап, техниктиг профилактикаже онза кичээнгейни салып турарлар.

Наталья Михайловнаның сөстерин хандыр бодап көрүңерден: аварияны баш удур болдурбазы! Машиналарның, механизмнерниң, херекселдерниң хынамчалыг техниктиг профилактиказын чорударының чанчылын бистиң чуртувуста шагда-ла хереглеп турар, ону коммунистиг күш-ажылдың дээш шимчээшкинниң киржикчилери онза шудургу ажыглап турар. Ол берге болгаш нарын ажыл кижилерден техниканы хандыр билирин, ооң чажыдын, эдеп «чаңын» ылап көөрүн негээр деп чүве билдингир. Ону чүгле техникага ынак, сонуургалдыг кижилер кылып болур. Ындыглар электри цегинде бары Наталья Михайловнаның чугаазындан илдең-дир.

Дежурный инженер Михаил Демьянович Карпов электростанциязынга 1947 чылдан бээр ажылдап келген. Ол үр үениң дургузунда дизель шимчедикчини хөделдирип турган. Оон соонда бодунуң техниктиг билиин бедитпишаан, ам алды чылдың дургузунда инженер болуп ажылдап турар. Михаил Демьянович бодунуң болгаш эш-өөрүнүң ажылынга негелделиг, а ооң-биле кады чугаакыр, хөглүг эш. Коммунизм тургузукчуларының бир кол мөзүзү — ажылга шыңгыызы болгаш амыдыралга омактыы Михаил Демьяновичиде илерээни ол-дур ийин. Ол мынчаар чугаалап турар:

— Бистиң ажылывыстың кол негелдези болза, хереглекчилерни энергия-биле чөп хандырары болгаш станцияның бодунуң хереглелдеринге камналганы чедип алыры болур. Бир эвес бис бүдүрүп ап турар энергиявысты болгаш материалдарывысты камнавас болзувусса, электроэнергиязының бот-үнези улгадыр. Ону болдурбайн, харын күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүг болур чорууун чедип алган бис. Электри цегинде күш-ажылдың сагылга-чуруму бедик, станцияның ажылының режимин шын таарыштырар дээш ажылдакчы бүрүзү бүгү күжүн салып турар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 46 чыл оюнга уткуштур электростанциязының коллективи күжениишкинниг ажылдап турар. Хонукта чырыдар үениң узааны-биле база электри хереглээр чаа-чаа бүдүрүлге черлери, чуртталга бажыңнары ажыглалга кирип турары-биле холбаштыр энергетиктерниң ажылының хемчээли дыка өзер, сорулгазы улам алгыыр.

А. ДАРЖАА.

Кызылдың эът комбинадының ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, ажылдың шынарын экижидип, бүдүрүлгеге камналгалыг чорукту чедип ап, сөөлгү үеде бистиң республиканың эки ажылдыг бүдүрүлгелериниң бирээзинге санаттырып турар. Бо комбинаттың эш Т. С. Петрованың бригадазы коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик атты чедип алыр дээш демисежип келгеш, ону алдарлыы-биле чедип алган. Ол болза оларның бедик медерелдиг чурум-сагылгазындан болгаш онаашкан ажылын ак-сеткилдии-биле көөр чорууундан хамааржып турар.

Чурукта: коммунистиг күш-ажылдың бригадазы (солагай талазындан оң талазынче) бригадири **Т. С. ПЕТРОВА**, кежигүннери **А. Д. ЕРЛЫКОВА, М. М. ШЕРСТЮК, Е. М. ЗЫРЯНОВА, М. М. СЕМЫШКИНА.**

Фото **В. Лутковтуу.**

БАЙЫРЛАЛГА БЕЛЕК

Полиграфистер бо хүннерде Улуг Октябрьның 46 чыл оюнуң байырлалынга күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш байырлал мурнунуң социалистиг чарыжының шалыпчы ээлчээнде улуг көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турар.

Культура министерствозунуң типографиязының дептерлээр цеги коммунистиг күш-ажылдың цеги деп бедик атты бо чылын Май 1-ни таварыштыр чедип алган.

— Ол хүн бистиң цегивистиң бүгү кижилеринге Майның улуг байырлалы-биле кады ийи дакпыр байырлал болган— деп, цех начальниги Ф. Федорова чугаалап турар. — Дептерлекчилер оон бээр-ле боттарының чаалап алган бедик адынга төлептиг болуп, күш-ажылга чедиишкинниг чорууун көргүзүп келген. Дептерлээр цехтиң кижилери шуптузу чаңгызы дээш, чаңгызы шуптузу дээш бир эп-сеткилдиг, күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннер дээш тулчуп турар.

Эрткен айда түңнел эки. Бүдүрүлгениң мурнакчы цегиниң күш-ажылчы көргүзүглери-биле таныжып көөрге, оон түңнели кижиниң сеткилин өөртүптер.

Дептерлекчилер коммунистиг күш-ажылдың цеги деп атты чедип алган хүнүнден эгелээш-ле, социалистиг хүлээлгелерин ай, квартал санында ажыр күүседип келген. Цех сентябрьда бүдүрүлге планында көрдүнген 2294 рубльдиң продукциязын бүдүрер турган, 3772 рубль кылдыр бүдүрген, 354,7 рубль камналгалыг болган. Ынчангаш айның бүдүрүлге планын цех 164,4 хуу күүседип, типография коллективиниң цехтер аразында чарыжының бирги черин ээлеп, чаалап алган шилчир кызыл тугун салбайн турар.

Найыралдыг, мурнакчы цех сентябрьда «Улуг-Хем» альманахты, «Хаджи Мурат», «Төрүттүнген хүнү», «Бичии шахтёр» болгаш өске-даа улуг, биче номнарны дептерлеп чедиишкинниг ажылдаан.

Цехтиң ажылчыннарының аразында эң эки ажылдап турар дептерлекчилер Н. Карницкая, И. Казанцева, А. Мальцева, А. Люшакова, Л. Сиринмей болгаш оон-даа өскелер ай санында ажыл нормазын 110—116 хуу күүседип турар. Саазынны янзы-бүрү хемчээлдерге болгаш белен номнарның, брошюраларның кыдыгларын дескилеп кестирер кестирикчи Д. Муренков ай санында күш-ажылчы чедиишкиннерлиг болуп келген, чүгле сентябрьда безин ажыл нормазын 121 хуу күүсеткен.

Цехтиң бригадалар аразының чарыжынга Ирина Казанцеваның удурткан бригада сентябрьның бүдүрүлге планын 110,2 хуу күүсеткеш, бригадалар аразынга шилчир вымпелди чаалап алган. Ол ышкаш Ф. Касинцеваның бригадазы ай планын 108,4 хуу күүсеткен.

Улуг Октябрьның 46 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш дептерлекчилерден: октябрьның ажыл нормазын Н. Ленкова—110 хуу, М. Баева, И. Казанцева 115—115 хуу күүседир деп хүлээлгелерни алган. Нити цех октябрьның бүдүрүлге планын 140 хуу күүседир деп хүлээнген. Ноябрь 7-де коллективтиң парадка үнер колонназының бажынга барып турар эрге дээш, күш-ажылдың чедиишкиннери дээш дептерлекчи ажылчыннар шудургу ажылдап турар.

Олар коллективтии-биле чаа шиилерни, концерттерни болгаш чаа кинолорну көрүп, ооң амыдыралга кижизидикчи утка-шынарын тайылбырлаан чугаалажыышкыннарны чорудуп турар. Цех чөвүлелиниң кежигүннери эш-өөрүнүң, өг-бүлелериниң амыдыралы-биле үргүлчү таныжып, бир эвес цехтиң кандыг-бир ажылчынынга дуза чедирер дээн болза, ону дораан-на күүседип каар.

Коммунистиг күш-ажылдың цегиниң кежигүннери политбөлгүмде хаара туттунган, өөренип турарындан аңгыда, цехте техниктиг билиг бедидериниң өөредилгези чорупп турар. Оларның чамдыктары кежээки школада база өөренип, коллективте үрэн чүүл бөлгүмүнүң идепкейлиг киржикчилери болуп турар.

Дептерлекчилер боттарының бичии сеткилдиг, кызымак күш-ажылы-биле коллективтиң хүндүткелин чаалап алган, коммунистиг күш-ажылдың цеги деп атты бедик тударын а бүзүредиг.

С. ОЮН.

ЧАРЫШКА МУРНАП ТУРАР

№ 2 АТК-да Трофим Петрович Туренконуң удурткан чолаачыларының бригадазы күзээн күзелин үргүлчү чедип ап турар. Ол найыралдыг коллектив үшкү кварталдың планын эвээш эвес кывар материалды камнап албышаан, ажыр күүсеткен.

Чарышка бригадир боду үлегерлиг бооп турар. Ол үшкү кварталда «ЗИЛ-585» автомашинага план ёзугаар 101,4 муң тонна-километр чоруур турган, 155.230 тонна-километрни эрткеш, 2031 литр кывар чүүлдү камнап алган. Бригаданың өске кежигүннери—коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары Александр Панкратов, Дмитрий Марков болгаш Николай Кулагин база бедик бүдүрүлгечи чедиишкиннерни чедип алганнар.

Аңныыр чурумун үрээни дээш харыысалганы күштелдирер дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

Аңныыр чурумун үрээрлерге удур демиселди күштелдирер сорулга-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **доктаадыры болза:**

1. Чогуур чөпшээрел чокка азы хоруглуг черлерден ийикпе хоругдаттынган хуусааларда, хоругдаттынган чепсектер болгаш аргалар хереглеп аңнаан таварылгаларда, бир эвес ук үүлгедиглер дээш кеземче хемчег онаары көрдүнмээн болза, аңныыр чепсектерин оларның өртек үнезин эгитпейн хавырбышаан азы хавырбайн-даа 20 рубль чедир торгаар хевир-биле административтиг харыысалганы хүлээдирин доктаадыр.

2. РСФСР-ниң Кеземче хоойлузунуң 166 чүүлүнүң бирги кезээнде «азы 200 чедир рубльге торгаар» дээн сөстерниң эгезинге «тыпкан тывыжын болгаш аңныыр чепсектерин хавырбышаан азы хавырбайн-даа» деп сөстерни немээр.

3. Бо чарлыктың 1 чүүлүнде көрдүнген эрге-чурумнар үрээн кижилерниң материалдарын ажылчы чоннар депутаттарының район, хоорай Советтериниң күүсекчи комитеттериниң чанында административтиг комиссияларга көөр.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Н. ИГНАТОВ.
РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
С. ОРЛОВ.

Москва, 1963 чылдың октябрь 14.

Боону кадагалаарының болгаш ажыглаарының чурумун үрээрлер-биле демиселди күштелдирер дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

Боону кадагалаарының болгаш ажыглаарының чурумун үрээрлерге удур демиселди күштелдирер сорулга-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **доктаадыры болза:**

1. Чурттакчылыг черлерге азы тускайлаттынмаан өске-даа черлерге боону адып боолаан, араалыг боону өске кижилерге дамчыткан, ук боону бүрүткедиринден ойталаан, а ол ышкаш аңныыр билеттери чок кижилерге аңнаар кылдыр араа чок аң бооларын саткан ийикпе дамчыткан таварылгаларда, бир эвес ол үүлгедиглер дээш кеземче хемчег онаары көрдүнмээн болза, боону ооң өртек-үнезин эгитпейн хавырбышаан азы хавырбайн-даа 10 чедир рубльге торгаар хевир-биле административтиг харыысалганы хүлээдирин доктаадыр.

2. Араалыг боону садып алыр чөпшээрели чок кижилерге ону саткан, а ол ышкаш араа чок аң боозун аңныыр билеттери чок кижилерге саткан, албан чериниң боозун кадагалаарының чурумун үрээн, ону оорлаткан азы чидирген, ол боону чогуур сорулгазындан өскээр ажыглаар кылдыр үндүрүп берген азы ажыглаан таварылгаларда, бир эвес, ол үүлгедиглер дээш кеземче хемчег онаары көрдүнмээн болза, бүдүрүлгелерниң, организацияларның болгаш албан черлериниң ол дугайында буруулуг ажылдакчыларын 20 чедир рубльге торгаар хевир-биле административтиг харыысалганы хүлээдир.

3. Бо Чарлыктың 1 болгаш 2 чүүлдеринде көрдүнген эрге-чурумнар үрээн кижилерниң материалдарын ажылчы чоннар депутаттарының район болгаш хоорай Советтериниң күүсекчи комитеттериниң чанында административтиг комиссияларга көөр.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Н. ИГНАТОВ.
РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
С. ОРЛОВ.

Москва, 1963 чылдың октябрь 14.

Эки кижилер дугайында

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХОСТУУ» КОЛХОЗТАН

Ирина Афанасьева хаван ажаакчызынга үр ажылдаан. Эътти бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир дээш ол шиитпирлиг туржуп келген, тос айлар дургузунда кол төрүүр хаван бүрүзүнге онааштыр 14 хаван оолдарын, дунгужунда төрүүр бир хавандан-на 7 хаван оглун менди өстүрген. Чыл бүрүде колхозунга 100—100 хаванны ол семирти азырап берип, 50—60 тонна хаван эъдин дужаап турар.

«НАЙЫРАЛ» СОВХОЗТА

Үрбүн салбырының сүт-бараан фермазының коллективи сүт саалдазын көвүдедир талазы-биле социалистиг хүлээлгезин тос айлар дургузунда чедиишкинниг күүсеткен: 202 тонна сүттү, эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, 20 тонна хөйнү сагган.

Ферма бо чылын күрүнеге 156 тонна сүттү садар турган, тос айлар иштинде 151 тоннаны саткан ийикпе, азы күрүнеге садарының чыл планын 96 хуу күүсеткен. Саанчылар Ш. Мижит-Доржу, Т. Навааштай чыл дургузунда кайызы-даа бир инекке онаашытыр 1600 кг сүттү саар турган, тос айлар дургузунда 1600—1643 кг-ны сагган, планын ажыр күүсеткен.

* * *

Кызыл-Даг салбырының эш Шаравии удурткан хойжу бригадазының хойжулары кышка элээн белеткелдерни кылган: кажаааларны септээн, өдекти бөлген болгаш боттарының чурттап олурар оран-суурун чылыглаан. Хойжу эш С. Сундуй 8 тонна сигенни бодунуң күжү-биле белеткээн. Хойжу Д. Ындыраа 1 баш хойга онаашытыр 2,6 кг, М. Хүргүлек хой бүрүзүнден 2 кг 100 грамм дүктү кыргаан. Хой ажылын хөгжүдеринче улам-на сагыш салыр болза, хой санындан оон ыракта хөй дүктү ап болур деп чүвени мурнакчы хойжуларның дуржулгазы көргүскен.

* * *

Совхозтуң механизаторлары келир чылдың тарылгазынга белеткел кылдыр күскү аңгыс аңдарылгазын чорудуп келген. Элээн хөй трактористер тракторларның бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хандырган. Механизаторлар күскү чер аңдарылгазының сезонунда 10.513 гектар черни аңдарган. Үрбүн салбыры—4060, Кызыл-Даг салбыры—3621 гектар аңгыс аңдарылгазын чоруткан. Механизаторлар М. Седен, М. Билзек, К. Балчыма болгаш оон-даа өскелер күскү чер аңдарар талазы-биле бөдүн чартык норманы күүседип турар.

Д. МОНГУШ.

Хүнде 50—70 гектар

«Межегей» совхозтуң Кара-Булуң салбырында комсомолчу комбайнер Леонид Исаков комбайн башкарар ажылда үш чыл дургузунда ажылдап турар.

Ол бо чылын калбарты алыр «ЖВН-10» деп жатка-биле бир-ле дугаар тараа ажааган. Баштайгы үеде чаа жаткага чаңчыкпаан комбайнер эки шулуудап чадап турган. Удатпаанда комбайнер ол байдалын билип апкан болгаш жатка боду-даа чоорту эдигип, бүдүрүкчүлүг ажылдап эгелээн.

Леонид Исаков хүнде 35 гектарны кестирер нормалыг турган, хүн бүрүде 50—70 гектарны кестирип келген. Ажаап алыышкын эгелээчден бээр оон кестирген тараазы 614 гектар болган. Ол ам Кара-Булуң салбырының тараазын кестирип дооскаш, Доора-Хадың салбырының тараазын ажаажып турар.

Аныяктар суурга шеф организастаан

Төрээн суурун чаагайжыдары—Улуг-Хемниң «Чодураа» көдээ ажыл-агыйы артелиниң колхозчу аныяктарының боттандырар, чайлаш чок сонуургалдыг херээ апарган.

Чоокта чаа колхозтуң төвүнге 50 ажыг аныяктар чаагайжыдылга талазы-биле воскресник организастаан. Ол хүн ширбиил, хүүрек болгаш балды туткулаан аныяктарның демниг күш-ажылы эртенден орайга чедир улажып турган.

Аныяктар бөлүк-бөлүк кылдыр үстүп алгаш, ында клубту болгаш эмнелге бажыңын чылыглап, соңгаларын чуп белеткээн. Бир бөлүк аныяктар ол бажыңнарның херимнерин кылган, а чамдыктары ол девискээрге хөй санныг ыяштарны олуртканнар.

Оон ыңай шефчилер школа, интернаттың болгаш өске-даа бажыңнарның долгандыр бок-сакты аштап арыглап, суурну арыг-шевер байдалга аян киргеннер.

Д. ЕНДАН.

Кыштаглаашкынга үлегерлиг белеткенир

„КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХОСТУУ“ КОЛХОЗТА

Кожай сүт-бараан фермазының коллективи мал кыштагладыышкынынга белеткелдерни кылган: бригада ферма-биле кады 4300 центнер сигенни белеткээр тургаш, 5062 центнерни белеткээн, 70 тонна саваңны сарааттаан болгаш 470 тонна силосту салган.

Фермада 200 инек кирер кажааның тудуу доостур чыгаан. Мал чемнериниң белеткелинге Н. Лопсаң, К. Начын-оол кончуг кызымак ажылдаан.

* * *

Көдээ ажыл-агый артелиниң баштаар чери, партия организациязы хемчеглерни алганының түңнелинде, эң ырак Хендергениң малчыннарынга хлеб быжырар черни, эмнелге салбырын, 1 магазинни тудуп берген. Колхозында ферманы электрижиткен, чуртталга бажыңнарын 4-тү туткаш, ажыглалда киирген. Кожай фермазы электрижиттинген, малчыннарның бажыңнарында радио кииртинген, фермада телефон харылзаазы тургустунган. Баштаар чер 3 радиоприемникти, 10 аптечканы малчыннарга садып берген. Ийи кызыл булуң тургустунган.

Малчыннарның бажыңнарын септеп дерээн

Моон мурнунда «Межегей» совхозка малчыннарның чурттап турган бажыңнары септеттинмейн турган. Совхоз бо чылын 10 аал ишти чурттаар бажыңнарның крышаларын, кладовкаларын эки шынарлыг кылдыр кылган болгаш шалаларын, соңгаларын дозулап будаан.

Совхозтуң печка кылыр ажылчыннары ол чуртталга бажыңнарының бүгү печкаларын чаартып кылган. Бызаңчылар ийи аал ишти чурттаар чаа бажыңны немей туткан. Малчыннарның бажыңнары бүрүн чугайлаттынган. Элээн хөй малчыннар кыжын кедер чылыг хеп-биле хандыртынган. Автолавка график ёзугаар малчыннарга доктаамал чедип, чугула хереглелдиң барааннарын садыглап турар.

Т. ТАЖИ-САМБУ.

КЫШКА БЕЛЕТКЕЛ

Кыштың медээзи — доңат дыңзып, хар-чаң киир чаап турар апарган. «Тээли» совхозтуң малчыннары кыштың бергелерин чаңгыс эвес удаа ажып эртип келген болзажок, бо чылдың байдалы мурнукузундан берге болуру билдингир апарган.

Бо чылын оът-сигенниң үнүжү багай болган. Ынчангаш бүгү-ле ажааттынган сигенни, саваңны болгаш өске-даа мал чемнерин чогуур өйүнде кыштагларже чидириг чокка сөөртүп чедирери чугула, кышкы кажааларны хынамчалыг белеткээр херек.

«Тээли» совхоз планда көрдүнгени ёзугаар 25 чаа кажааларының ам 19-зун холдан үндүр тудуп кылган. Ам бо хүннерде 400 тонна сигенни кыштагларже сөөртүп чедирген, 200 тонна кургаг өдек турлаг-хонаштарда бөлдүнген. Кышка белеткел ажылы, ылангыя совхозтуң бирги салбырында эки чоруп турар.

Арапчор удурткан 12 кижи составтыг бригада 4 чаа кажааларны тудуп дооскан. Ам бригада кежигүннери сөөлгү ийи чаа кажааларны тударынче кирген.

Ажыл-агый чериниң Дыттыг-Хем аксында, Даштыг-Чарык бажында, Хараганныг-Даг ужунда, Беленгиниште хой малдың кыштаг-турлагларын бүрүн септеп, кылып дооскан.

Д. ЕНДАН.

Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозунуң Үрбүн салбырының саанчызы, комсомолчу Мижит-Доржу Шивит чеди чылдың бешки чылында хөй сүт саалдазы дээш чарышка киргеш, бодунга алган социалистиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүседип турар. Ол бодунга быжыглаан инек бүрүзүнден чылда 1600 литр сүт саар хүлээлгени алган болза, эрткен тос айларның дургузунда ооң инек бүрүзүнден сагган сүдү 1700 литр ашкан. Мурнакчы саанчы социалистиг хүлээлгезин ийи ай бурунгаар шак ынчаар алдарлыы-биле күүсеткеш, эм чыл төнчүзүнге чедир улам хөй сүттү саар дээш демисежип турар.

ЧУРУКТА: саанчы Мижит-Доржу Шивит.

Сөзү болгаш фотозу **К. СЕДИПТИИ.**

База катаптаарының кырында

Мал семиртир «Сукпак» совхоз 1962-63 чылдарның кыштаглаашкынынга белеткел чок ужурашканының түңнели кончуг девиденчиг болгаш улуг каражалыг болган. Кыштың улуг соогунда кажаа чок доң черлерге чеже-даа чемгерерге улуг-даа, аныяк-даа шарылар, инектер арып баксыраш, чүгле хөй деңзи чидирген эвес, харын элээн хөй баш мал өлүп, улуг когарал болдунган. Кыштың соогунда доң черге кажаа кылып, оон-моон мал чеми сөөртүп, арган малды өскээр дажыглап, черле кандыг шүүдел үндүрбээн дээр.

Совхозтуң организастаттының тургустунганының баштайгы чылы ындыг болган-дыр. Багай ажылдаап дээш баштайгы директорну дүжүрүп, удуртулганы база чаарткан турган. Кижи бодаарга, моон чогуур түңнел кылдынган, байдал өскерилген турар ужурлуг. Ынчалза-даа херек кырында байдалды эрткен чылдың ол ыглаңчыг уржуун база катаптаарының кырында келген деп чугаалап болур.

Эрткен чылын чүү кандыг-даа болза, саваң, силос болгаш концентраттыг чемнер совхозтуң бодунга хөй турган болгаш өске-даа ажыл-агыйлардан тыптынып алырының аргазы турган. Ам мал чеминиң талазы-биле байдал берге. Совхоз 18 муң тонна шыктыг чемни белеткээр планын чүгле 6 муң тонна кылдыр күүсеткен. Саван чүгле 45 тонна. Шивилитге кыштаар 500 баш мыйыстыг бода малга чиртир 304 тонна саваң бар.

Кызылдың мурнуу талазында Чедер баар орук чанында беш кыштага 1700 хире мыйыстыг бода малды кыштадыр деп планнаан. Эрткен кыжын девидеп тургаш, доң ыяш-биле шала кылган ол кажааларны бо чайын белеткеп алыр ужурлуг турда-ла, совхозтуң удуртукчулары оларга хол дегбээн болгаш ам чаа-ла хөделип эгелээн. Кажааларны көөрге иштинде өл-шык өдээ аштаттынмаан, ханалары шаараш, бир чартыы чадагай болгаш хаалгалары чок. Кырын дуглаан манзыларның болгаш чиңге ыяштарның чамдыызын улус дажыглап аппарган. Чамдык кажааларны кыжын тудуп эгелээш, ара кагтап хевээр. Ам ында мал киириптер чаңгыс-даа чедир кылдынган кажаа чок. Кажааларның эжиктерин хүн үнер талаже эвес, эртен, кежээ чывар кагар угже кылыр деп турары таарымчалыг эвес.

Кадарчыларның чурттаар бажыңнары септеттинмээн болгаш чедир кылдынмаан. Чаа бажың база немевээн. Кадарчыларның чамдыызы эрткен кыжын соок ховуга өглерге кыштаан болгай. Бир эвес ам чуртталга бажыңы немей тутпас болза, ындыг байдалга база катап кирер апаар.

Оон аңгыда 1500 баш мыйыстыг бода малды Балгазынга, 300 баш хирени Каа-Хемниң Улуг-Ажыкка кыштадыр деп шиитпирлеп турар. Ынчалза-даа ол черлерде оран-сава база белеткеттинмээн.

Совхозтуң ийи дугаар директору эш Петенев ажылындан амыр-тайбың халашкан, үшкү директору эш Середкин хемчегни ап эгелээн. Ынчалза-даа өй-шаанда кылдынмазы ажылдарның халазы аңаа база дүжер апаар. Чыл ажыг үениң дургузунда үш чедир директор халашкан, а ажылдың байдалы ол хире өскерилбээн. Бо дээрге кадрлар-биле ажылдың четпезин база айтып турар.

Мал семиртир совхоз малды кыштан чүгле менди ажырар эвес, харын семирти азыраар, немелде деңзини алыр болгай. «Сукпак» совхозтуң амгы байдалы болза малды семиртирден туржук, харын канчап кыш ажырып алырыл деп айтырыг тургустунуп турар. Мындыг болганда, мал кыштадыр черлерге кажааларны болгаш чуртталга бажыңнарын белеткээринге тудугжуларның четчир күштүг бригадазын тургускаш, ажылды шалыпкын организастаары негеттинип турар. Оон ыңай малдың бөдүүн чемнерин немей тыптынарының арга-хемчээн алыры чугула.

Л. МОҢГУШ.

Өөрүп четтиргеннер

— Дыштанылга хүнүн каая эрттирерил?

— Малчыннарже үнээли.

— Чүге?

— Чүге деп чүнер боор. Чугула ажылды бүдүргеш келиилинер: мен малчыннарның сентябрьда ажылдаап акшазын чедирип берейн, а силер массалыг хереглелдиң чугула барааннарын оларга сада каапкаш келиинер.

— Кончуг шын санал-дыр, Оюн Күржепеевич! Ол чугула саналга күзелдиним-биле каттыжып тур мен. Чоруптаалыңар, харын...

Бо болза Бии-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң Сесерлиг участогунда магазин эргелекчизи Мария Степановна Губанова биле колхозчу-кассир Оюн Күржепеевич Дендип оларның аразынга боор турган чугаа-дыр.

Олар шак ынчаар дугуржуп алганын ёзугаар октябрь 13-те, воскресеньеде, Биче-Баян-Колда малчыннарже тускай чүък машиналыг хапканнар.

Ол машинага чүдүрген барааннар шуптузу-ла малчыннарга дыка херектиг барааннар болгулаан: күскү болгаш кышкы хеп аймаа, хөвеңниг чоорганнар, янзы-бүрү савалар, бажың иштиниң эдилел-херекселдери, аъш-чем аймаа болгаш оон-даа өске.

Малчыннарның мал одарладып, чурттап турар черлеринге акшазы эккеп берип, оон-биле кады чугула хереглелдиң барааннарын садыглап чоруп турар бо практиканы малчыннар кончуг чүүлдүгзүнүп көрген болгаш бо дугайында магазин эргелекчизи Мария Губанова, кассир Оюн Дендип, хоочун чолаачы механизатор Николай Хуураккай оларга өөрүп четтиргенин илереткеннер.

С. НАМЧЫЛОВ.

Аңчылар аъттанып турар

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем райпозунуң белеткелдер конторазы бо аңныыр сезонунда 40 муң рубльдиң өлүк тывыжын киирер планныг. Ол планны күүседир дээш, ук контора аңчыларны тайгаларже аъткарарын бо хүннерде эгелээн.

Районнуң аңчыларында эрткен чылын сезон нормазын 3—4 катап ажыр күүсеткилээн аңчылар эвээш эвес. Чижээ, аңчы эш Пермяков сезон нормазын 440 хуу, эш М. Попков — 413 хуу күүседип, өлүк тывыжының талазы-биле шылгарааннар. Чоокта чаа болуп эрткен районнуң аңчылар слёдунга дыка хөй аңчыларга энир чылгы эки чедиишкиннери дээш республиканың аңчылар ниитилелиниң болгаш респотребсоюзтуң шаңналдарын тывыскан.

Бо сезонда районнуң 175 дээре аңчыларын тайгаларже аъткарары көрдүнген. Оларны аът-хөл-биле хандырарын колхозтар хүлээнип турар. Райпонуң белеткелдер конторазы-биле керээ чарган эң дээре аңчыларга тус организацияның 15 аъдын мундурар. «Октябрь 14 чылы», «Кызыл тук», «Ленинчи орук» колхозтарның чамдык аңчылары октябрь 17-ден эгелеп тайгаларже үнүп эгелээн. Аңчылар аъткарарын районнуң «Тиилелге» биле «Совет Тыва» колхозтары саададып турар. Бо ажыл-агыйлар аңчыларны тайгаларже дарыы үндүрер талазы-биле хемчег алыры чугула.

Аңчыларны ок-чемзек, идик-хеп болгаш аъш-чем талазы-биле четче хандырар сорулга-биле октябрь 17-де райпо ийи тускай автолавканы чоруткан: оларның бирээзи Сарыг-Септен «Совет Тыва» колхозче углуг, өскези — район төвүнден «Тиилелге», Ленин аттыг колхозтарга чедир чоруур. Бо автолавкаларда ок-чемзек, дериг-херекселдерден аңгыда 500 кг крупа, янзы-бүрү консервалар, кургаг сүт дээш оон-даа өске чем продуктулары бар.

Эки организастап билиринде

Клуб эргелекчизи дээрге, ооң ажылын организастаар кол кижи ол. Бир эвес эргелекчи багай ажылдаар болза, клуб ажылы шулуудавазы билдингир. Ол инициативчи, хөй-ниитичи активке даянып ажылдаан тудууна, ооң ажылы көскү түңнелдиг болур.

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң Эйлиг-Хем участогунда клуб эргелекчизи Ховалыг Билчиир-оол шынап-ла хөй-ниитиниң күжүнге даянгаш, клуб ажылын эки организастап билир апарган.

Аңаа ол клуб эргелекчилээнинден бээр он үш чыл болган. Ол-ла үениң дургузунда ооң ажылы багай деп ындыг чугаа дыңналбаан. Ол чааскаанзыра[illegible]адан хоорук ажылдаан болза, культура одааның ажылы шулуудавас деп чүве база билдингир. Эргелекчи организакчы ажылдааны-биле клубтуң септелгези чылдың-на чогуур өй-шаанда доосту бээр турган. Бо кыжын оттулар 40 кубометр ыяш клуб чанында дүжүртүнген.

Бот-тывынгыр уран чүүлдүң район көрүлдезинге Эйлиг-Хем клубунуң концерти багай эвес түңнелдиг болган. Эргелекчи болгаш актив ыр, танцы, даараныр бөлгүмнерни организастаан. Бөлгүмнер үзүктел чок ажылдап турар. Уран чүүлге сонуургалдыг, талантылыг аныяктар чонга көскү апарган: С. Бичел-оолдуң, Д. Меңништиң, К. Черевениң болгаш оон-даа өскелерниң ырлаарын, танцылаарын көрүкчүлер сонуургап магадаан.

Клубта дыштанылга өрээли эки дерилтинген. Аңаа чыылган чон шыдыраалап, биллиардтап ойнап турар. Неделяда 4 катап кино көргүзүү, 2 удаа массалыг оюн кежээлери болгулап келген. Клубтуң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң ойнакчылары бо чылын хойжу бригадаларга, кожазы суурларга 32 катап концерт көргүскен.

Клуб чевүлели концерттерниң программазын чаартып турар. ВЛКСМ комитединиң кежигүнү, комсомолчу эш Билчиир-оол бот-тывынгыр уран чүүлдүң ойнакчыларын эвилелдеп, Улуг Октябрьның байырлалынга таварыштыр чонга көргүзер концертти белеткеп турар.

М. КЫРЛЫГ-КАРА.

Столоваяны ажыдар херек

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунда столовая бир чыл бурунгаар ажыттынган турган. Ынчалза-даа бо чылдың апрель айда ооң бажыңын септээрин чарлааш, түрхагган.

Ол септелге июнь айда доозулгаш болза-даа, ону бо хүннерге чедир ажылдатпайн турары элдептиг. Үш өрээлдиг, крышалыг чаа бажыңны столовая деп чарлааш, ону ээн тургузуп турарының ужуру чүдел? деп суурда көдээниң интеллигентилери болгаш чурттакчылар хөйү-биле айтырып турарлар.

Колхоз баштаар чери столоваяны ажылдаткаш, чоннуң чөптүг негелдезин хандырар үе келген.

А. ЕВРОП.

Чазый адыг

«Тес-Хем» совхозтуң О. Шынаа салбырының хойжузу Тоңмут Мапчык-оолдуң Чайлаг-Хем деп черде коданынга мындыг таварылга болган. Хойжу салбыр төвү Деспең-Суур чорааш, эртежик залынга чанып келген. Даштын ыт ээргенин дыңнай салы үне халып келирге, улуг даг иргек малчынның инээниң бызаазын базып каапкан, чиген чыткан. Доңмут дедир кире халааш, боозун алгаш, чазый адыгны чазыг чокка боолап каан.

Хойжу когаралга таварышса-даа, тайганың бир араатаның ынчаар чок кылган.

Ч. ДАНОВ.

ОРУКТУ ЧҮГЕ КЫЛБААНЫЛ

Кызыл—Самагалдай—Эрзин — Нарын аразының автомобиль оруу чоннуң ыңай-бээр аргыжарынга республикада чугула ужур-дузалыг оруктарның бирээзи. Бо оруктуң байдалы кандыг болуп турары болап чоруп турар кижилерге, чолаачыларга эки билдингир.

Ол оруктуң Кызылдың мырыңай кыдыындан эгелээш, «Тиилелге» совхозка чедир, «Тиилелгеден» Балгазын база Кызыл-Арыгдан Бай-Дагга чедир участоктарының оңгул-чиңгил черлеринге машинаның ыңай-бээр чайгап кээринге чорук чораан кижилерге кайы хире халалыг ийик. Шак ол чайгаашкынның түңнелинде чеже машиналар үрелип баксыраваан, чеже тараа тоглап төгүлбээн дээр.

Көвүрүглерниң болгаш оруктарның кылган шынары дендии багай. Шырыштыг оруунга бичии-ле өл-час болганда, машиналар эртип албас, ыңда-мыңда малгашта кадалы берген олургулаар болгай. Шырыштың ортаа үезинден Чиңге-Катка чедир орукту даштындан көрген кижи тергини эки, кылаң орук-тур деп болур. Ынчаарга херек кырында байдал сыр өске. Ол орукту кылырда, ооң кырынга багай шынарлыг довуракты эккеп төккенинден, чаc чагган санында-ла оруктуң довураа чаc суу-биле төктүп бадып, малгашталып туруп бээр. Чиңге-Каъттың адаанда март айда-ла тудуп эгелээн чаа көвүрүг бо хүннерге чедир доозулбаан.

Оруктарны болгаш көвүрүглерни кылып турарын, оларның септелгезиниң чоруп турарын республиканың чазаглыг оруктар эргелелиниң начальниги эш Степанов, № 1029 орук участогунуң начальниги Гилов оларның сонуургап көрбейн, кыры-биле эреңгей удуртуп турары шын эвес-тир.

Ол ышкаш Тес-Хем районнуң Самагалдай суурдан Эрзин болгаш Нарын биле Мөреңге чедер оруктар үрелип баксыраан. Эрзин, Тес-Хемде көвүрүглер үрелип, бустур четкеннер. Оларны шагдан бээр септеп көрбээн болгаш септээр дугайында хемчег албайн турары база кончуг четпес-тир.

Тес-Хем райкүүскомнуң эргезинде ажылдап турар орук ажылдакчызы эш Нурзат узун чайның дургузунда бо оруктарны септеп экижидер талазы-биле бичии-даа ажыл кылбааның кижи кайгаар чүве. Ооң эргезинге берип каан грейдерни ажыглавайн, черде октапкан дадарып чыдар.

Кылып болур бүгү аргалар бар турда-ла, бо оруктарны чүге эки септеп, эде кылбайн турарын эштер Степанов, Гилов база райкүүском харылаар болза чогуур-дур.

К. ӨЛЗЕЙ.

Дүрген эде тургусса

Партияның идеологтуг ажылын чон ортузунга күштелдирип чорударының херээнге көскү агитация улуг рольду ойнап турар. Партия көскү агитацияның эң-не янзы-бүрү хевирлерин дамчыштыр совет кижилерни коммунизмни тургузарының херээнче сорук киирип, харын ону дамчыштыр бодунуң политиказын чонга дүрген, дээштиг болгаш билдингири-биле дамчыдып турар.

Бистиң ажыл-амыдыралывыска бо херектиң улуг ужур-дузазын кайдала ханызы-биле билип турар болдур, ында көскү агитация эки тургустунуп турар. Улуг-Хем районнуң колхозтарында, үлетпүр бүдүрүлгелеринде бо талазы-биле багай эвес көргүзүглүг черлер бар.

«Чодураа» колхозта «Бурунгаар» деп хана солуну бо чылын ай санында доктаамал болгаш эки шынарлыг үнүп турган. Солунга колхозтуң ажыл, амыдыралының чедиишкинин болгаш четпес талаларын үргүлчү чырыдып турар. Ол-ла колхозта «Крокодил Чодураада чоруп тур» деп шоодуглуг хана солуну үнүп, четпестерни чидии-биле шүгүмчүлеп келген. «Улуг-Хая» совхозтуң Көк-Чыраада «Малчын» деп хана солуну болгаш «Крокодил» база эки ажылдыг.

Көскү агитацияже чамдык партия, комсомол организацияларының талазындан багай сагыш салып турары-биле ол ажылдың деңнели дыка куду. Манаа чижек кылдыр чамдык черлерде көскү агитацияның байдалын көргүзүп болур. Районнуң харылзаа конторазында «Связист» деп хана солун бар. Ол хана солунну бо чылын каш катап үндүргенин билири берге. Чүге дизе ында үндүрген ай, хүнү-даа, дугаары-даа чок. А ону кылып кааны кандыг дээр. Эге материалды «Частың байырлалы», оон соондаазын «Арыг-шевер» деп эгелер-биле бижээн. Ол ийи материалдардан аңгыда сөөлгү колонкаларда «Май 1-ниң байыры-биле!», «Байыр чедирип тур мен!» деп ийи открыткаларны чыпшырган болгаш улуг почта хааржаан чевен дүрзүлээн. Оон ыңай ында чүү-даа чок. Моон чүнү сонуургап, номчуп көөр боор. Харылзаа конторазының ажылында чамдык чедиишкиннер-даа, улуг четпестер-даа бар. Ылангыя телефон харылзаазын экижидер, почта чедирилгезин дүргедедир талазы-биле районга хурал-суглаага болуп турган шүгүмчүлелдер ам-даа күүсеттинмейн турар. Ол четпестерни болдуруп турар ажылдакчыларны чүге шүгүмчүлеп, эдип ап болбас боор.

Хана солуннуң ажылдарын 585-ки орук участогунда, тудуг-монтаж участогунда болгаш өске-даа черлерде багай организастап турар. Ол черлерде хана солуннарны база-ла чүгле байырлалдар таварыштыр, утка-шынар талазы-биле куду деңнелге үндүрүп турар. «Сельхозтехниканың» район салбырында болгаш 585-ки орук участогунда хүндүлел самбыраларында мурнакчыларның чуруктарын кыжын-на аскан хевээр, ам олар оңуп, өл-шыкка үрелип калган турда, ону чаартып үндүреринче кым-даа сагыш човавайн турар. Районнуң Культура бажыңының чанында саанчы кижини багайты былчактап чуруп каан стендини, район чанында үрей иткилеп каан стендилерни чаартып кылыры чугула болуп турда-ла, ону харылаар ужурлуг черлер тооп көрбейн турар.

Районнуң улусчу дружиназының штабы болгаш комсомол комитединиң талазындан хөй-ниитиниң сагылга-чурумун үрээрлерни, арагачыларны, хулиганнарны, ажылдан опаксыраарларны, стиляттар болгаш өске-даа ындыг, ниитилелдиң амыдырал хөгжүлдезинге моондак ужураштырып турарларны сойгалап илередир шүгүмчүлелдиг хана солунун үндүрбейн турары четпес.

Районнуң харылзаа конторазында болгаш чамдык өске-даа черлерде кылып турары ышкаш, хана солун дээрге таварылга-биле үнер, аап-саап чүве бижиир саазын эвес, анаа-ла чуруктар делгээн көргүзүг эвес, харын партия, профэвилел, комсомол организацияларының, ажыл-агый черлериниң холунда эң дээштиг чепсек болгай. Ону дамчыштыр мурнакчы дуржулганы нептередип, пропагандалаарынга, четпестерни өй-шаанда илередип, оларны чайладырынга ол партия организацияларынга улуг дузаны чедирер.

В. БЫШТАК-ООЛ.

Узун орукту эрткен почтачы

ЧУРУМАЛ

□

Кара таалының аъттыгда артып, чадагда чүъктеп алган, шала күдүйүпкен, чиик, шалыпкын чоруур, хөглүг-омак чаңныг, көк баштыг ирейни Аксы-Барлыктың кудумчуларынга бо-ла көрүп болур.

Кижиниң дыңнап, көрбээни кайгамчык солун чүүлдер-биле кара таалының ол үргүлчү-ле шыгырт долдуруп алган чоруур. Ынчангаш ооң бараанын көрүп кааш-ла, аныяк өскеннер:—онза солун чүү барыл?—дижип, ол-бо талакы кудумчулардан маңнажып кээп, кырганны бо-ла үглей берген турарлар. Ирей олурупкаш, оларынга солуннарын, сеткүүлдерин, чагааларын үлегилеп бээр. Олар оозун өөрүшкү-биле хүлээп алгаш: «Четтирдивис, кырган-ачай!» дижип, тарап чоруптар. Кырган оон тургаш, узун оруун уламчылап, улус чонунга бараан болуп, солун, сеткүүлүн тарадып чоруп кааф.

Ол, суурда эвес, Хемчиктиң ол-бо талаларынче чаттылып чоруй баргылаан, Барлыктың карак четпес, калбак-делгем хову-шөлдеринде, кадыр-каскак тайга-сыннарының аразында чурттап турар хойжуларның, малчыннарның аал-ораннарын кезип, почтачылап чоруп турар.

Ол болза почтачы Хертек Сергеевич Сайын-Херел-дир. Ооң онаашкан ажылынга карак-кызыл, эрес-соруктуун чон пат-ла кайгаар.

Кыштың соогун соок дивес,
Кыштагларны эргий кезиир,
Кызыл-доруун ак шаң кылдыр
Хыраландыр челзип чоруур.
Солун, сеткүүл тарадып кээр,
Соруктуг-ла Сайын-Херел.
Чайның изиин изиг дивейн,
Чайлагларны эргий кезиир,
Шыкты-көктү чиңдиннедир
Чыкпак доруун чырааладып,
Чагаа, бижик тарадып кээр.

Чалгааравас Сайын-Херел—дижип, чоннуң ырлажып турары таварылга эвес.

I.

— Аа, Уран, чоп суглап эккелбес сен, кызым? Адазының човаан билбес ындыг ийин, бо уруглар.

— Ойт кадай, ойт! Ону дүвүретпе! Кичээлин кылып алзын, харын—дээш, Сергеевич ийи демир хууннарын туткаш, кудукче базыпкан.

— Оой, акым, оой! Аңаа турунарам, ужуражыптаалыңар! — деп, соонда кижи кыйгырганын дыңнап кааш, Хертек Сергеевич хая көрнүп келген.

— Бо чүү деп чүве боор, дуңмакым?

— Конторада даргаларның силерни келдирткен бижии-дир ийин — дээш, демгизи хүлүмзүрээн.

— Мени ынчап-ла улуг дойнуң бажынга олуртуп амырадыр дээн-дир, аа!—деп, Хертек Сергеевич баштактангаш: «Че, дораан чеде бээр мен, дуңмам» дээн.

Хертек Сергеевич конторага базып кирип келген. Чон-на эмгежок болган.

— Хертек Сергеевич чедип келген ышкажыл? Бээр-бээр, боже саадаңар—дээш, парторг стул салып берген.

— Хертек Сергеевич, почтачылаар деп ажыл берге-даа, харысалгалыг-даа ажыл болгай, бо! Силер ажылдап көрзүңерзе кандыгыл? Арай улгады берген кижиге үргүлчү аът мунары-ла берге боор оң...

— Ийет, харын, сөөлгү 3—4 чылдарда даады-ла машинага ажылдап келдим. Аът-хөл мунары уттундурган чүве-ле болгай. Баштайгы чорукка аът чуурлуп баксыраар-ла апарган-дыр мен.

Эттээн алгы чымчаар, эът чуурулганы эттинер деп чүве бар болгай. Кырган кижээ бергезимээр-даа болза канчаар, херек болганда, ажылдаар боор-тур мен ийин харын, дарга.

— Кел дээн кедилиг чүве дээн, даргаларыңар чүү деп чарлык болду?

— Ажыл-агый, амыдыралдан аңгы чүү боорул аан, кадай, почтачылап көрем-не дидирлер.

— Канчаар болдуң, ынчаш?

— Канчаар боор, чылгының баштыны чыраа, чыкпак доруг аъдың чылгычы тудуп эккээр болду. Почтачылап хаптар бо-ла—дээш, биче каза ийленип олургаш, ашак кум кынны берген.

— Човавас бодуң човап, турбас бодуң туруксап келгениң ол бе? Ээй, удуй бердиң бе Херел, шайың сооду, ижип ал.

— Човап, туруп деп чүнул? Кырган-даа болза, эжиниң чүрээ ам-даа аныяк деп бил, кадай—дээш, Хертек Сергеевич тура халып келген.

II.

— Эрзип олуразувусса-даа, арын-шырайывыс-даа дөгүй берип-тир ийин моң, кандаай чүвел?

— Дүүн ырак эвес шокшуткан хиремде, эъдим чуурлуксай берип-тир. кандаай чоор!—дээш, Сергеевич ийи эктин кагыгылаан.

— Кужурну аар, чүген дыны тудуп, чүгүрүк мунуп көрген эвес, чөп ыйнаан—деп, кадайы кады кырааның шоода дыртып каан.

— Нам, чазактың ачы-авыралында машина деп чүве көвүдээн. Ажыл кылыр чүвези—машина-ла, машина! Аян-чорук-даа кылып мунар чүве—чымчак чоруктуг чычаан болуп келирге, кижи база амдажыыр чүве эвеспе бо—деп, Хертек Сергеевич чаа ажылды хүлээп алгаш, Барлык девискээрин десвиндир бир-ле дугаар почтачылап каккаш, бажыңынга ээп келгеш, хөөреп олурганы ол.

Шынап-ла, Хертек Сергеевич эртен туруп келирге, ийи экти, ийи быкты, ийи деңмээ уттунмас чыгыы зарышкылыг болган.

Ол ийи, үш чорукту эрткен соонда, аът-хөлге аъттанырда, ээнги безин кыңгырт кылбас, эр шаа катап кирип келген ышкаш, сагындырар апарган.

Ол бир-ле хүн бажыңының чанынга чындыннады чырааладып кээрге, кадайы хүлүмзүрээш:

— Ам-на аът мунуп өөренип алгаш келдиң бе?—деп, баштактанып айтырган.

— Ийет, ийет. Бир эвес сен, мени таптыг дураннап көөр болзуңза, Барлыктың ол-бо чарыкты карак четпес сарыг ховуларынга тутсуп турумда, кашпал чериниң хартыгазы бе, каан дээрниң хамнаараа бе деп, бодай бээр сен.

— Ол-ла болгай, харын, хүн үнген, даң аткан тудум-на, кижиниң эжи кырыырын уттуп, аныяксып-ла орар болза, амыдырал-чуртталгага ол дег амыранчыг чүве кала турар боор—дижип, арыг шынга, аас-кежикке, амыдыралга хей-аът кирген кырганнар бажыңының эжиинге хөөрежип, хөглеп турганын көргеш:

— Кырыыр байтык, ачам биле авамның хөглеп хөөрежири дам барган-дыр але,—дизе-ле, районо эргелекчизи, улуг оглу Өлзей, улуг келини уруг-дарыы-биле бо чеде хонуп келген.

— Нам, чазактың ачы-хавыязында ада-иениң аскының кежиин көрбес сен бе, магалыг чараш бажыңда баштак-хөглүг, байлак-тодуг чурттап орар. Оглу, кызы өскен, онда, сесте өөренген. Адыжының иштинге аадып, чайгап өстүрген оглу артында-ла райОНО эргелекчизи болу бээрге, бис хөөрешпейн, кымнар хөөрежир боор, бис хөглевеске кымнар хөглээр боор—дижип, ирей, кадай оглунуң, келининиң холун тудуп, оларны оран бажыңынче чалап турганнар.

— Бо мындыг, кандыг кончуг эмге-дикчок солун, сеткүүл боор авай?

— Ачан дээрге кыраан тудум, аът-хөл мунары киткеп барган. Могаар-шылаар дээр чүве-даа чок болган кижи-дир. Ам мырыңай почтачылап хап турар апарган болбас ийикпе.

—Ачай, кырып-даа келзинзе, нам, чазааның, ажы-төлүң бистерниң, арат чоннуң мурнунга бо дээрге алдарлыг-ла ажыл-херек бүдүрүп турар кижи-дир сен—деп, оглу чугаалаан.

— Четтирдим оглум, нам, чазааның, арат чонунуң, ажы-төлүнүн мурнунга ажылдап бээри—таагай алдар деп чүвени эки билип, мынчап-ла кызып, кылайып чоруур кижи-дир мен. А сен база ээрим. Төрээн чуртуннуң мурнунга бүгү талалыг, келир үениң аныяк салгакчыларын кижизидер чаагай ажыл-херээңге ак-сеткилдиг, карак-кызыл ажылдарыңны күзедим—дээш, кырган оглунуң эктин часкагылаан.

III.

— Бо чарыкта кадарчыларның ол, дөө чарыкта кадарчыларның бо, Кызыл-Тайга, Ак, Алашта улустарның бо эвеспе оң—деп, Хертек Сергеевич чагыкчыларның чурт девискээр аайы-биле солун, сеткүүлдерин аңгылай салып орда, кырын орта кирип келдим.

—Солун, сеткүүл аайлангыр, чорук-херек чогунгур болзун! —деп мендилештим.

— Ындыг-ла болзун, чорук чогузун...—дээш, ирей хүлүмзүрдү.

— Кайы хире узак орукту эртип, каш чыл почтачылап келдиңер, ол дугайын меңээ чугаалап берип көөр силер бе, Хертек Сергеевич—деп, оон диледим.

— Менде чүү боор, кыштың кылын харын кыжырады, чайның шалың-ожуун шалырады, аът өдээ кевирбес, ээр чонаа кургатпас, тус-суп-ла билир бо-ла. Хүнде ортумаа-биле 70, айда 2100, чылда 25 муң километр хире узун орукту шошкудуп эртип турар кижи мен. Ам таптыг-ла 7 чыл почтачылап келдим. Адырам, 7 чылда чеже километр орукту эрткен кижи боор мен? Ортумаа-биле 186 муң километр бар эвеспе моонар—дээш, кижиң каттырадыр.

— Кайгамчык узун орукту эрткен-дир силер. Ам кайы хире почтачылап тур силер?—деп айтырдым.

— Аскындан аштай бээр, адаандан доңа бээр мал-маган эвес, солун тарадырда чүү боор. аът кырынга олурупкаш, чортуп чоруур чүвени—деп, чамдык улустар бодаза-даа хөңнү. Чок, бо ындыг эвес, харысалгалыг, база бир берге ажыл чүве-дир. Ол чарыкта Кызыл-Тайга, Ак, Алаш чедир, бо талада Барлык арыындан Шыраа-Булак чедир карак четпес делгем девискээрде. чашкан тараа дег чон-дур бо. Оларга солуннарны, сеткүүлдерни өй-шаанда чедирер деп чүвени бодап көрүңердаан. Солуннарны биеэ ышкаш чон ора-чаза соккаш, от өзектеп кыпсырынга ажыглавастаан, дугаарларының аайы-биле көктээш, аскылап алыр апарган. Чоннуң билиг-медерелиниң бедээни, солун. сеткүүлге хандыкшылы магалыг-ла апарган чүве-дир.

Чуртта эртем-техниканың хөгжүлдезинде кандыг-кандыг чаа ажыдыышкыннар барын, делегейде кандыг онза болуушкуннар болуп турарын кижилер солун, сеткүүлден номчуп, билип алыксааш, шуут-ла четтикпестер, бичии-ле озалдадыр болза, баш удур бараан хараан турар болдур ийин. Ынчанмайн канчаар, солун дээрге, бистиң амыдырал-чуртталгавыстың, ажыл-иживистиң көскү көрүнчүү чүве болганда. Баштайгы үеде дыка-ла бергедеп турдум. Чамдык ырак черлерге солуннарны, сеткүүлдерни 10—15 хонукта озалдадып чедире бээр турган мен. Оон ужурунда чеме-халаны-даа дыңнап турдум. Ам ажылдың аргазын тып, мергежип-даа келдим. Чурт девискээрни дөрт кезекке хуваап алгаш, чоннуң чагаан солуннарын, сеткүүлдерин, чагаа-бижиин озалдатпайн, өй-шаанда чедирип турар мен.

Почтачы чүгле солун, сеткүүлдер тарадыры-биле кызыгаарланыр эвес, ооң ажылы-ла хөй боор чүве-дир. Малчыннарның ажыл-амыдыралы-биле таныжар, оларга дузаны чедирер, солун, сеткүүлде бижиттинген чүүлдерниң допчуладарын таныштырары дээш ажыл-ла хөй. Бо-ла бүгү ажылдарны чон ортузунга күүседиппле турар болза, почтачының ажылы түңнелдиг болур чүве-дир — дээш, кара таалыңында дартайтыр суп каан солуннарын туткаш, Хертек Сергеевич бажыңындан базып үнүптү.

Алдан ажыг харлыг коммунист — Хертек Сергеевичиниң чон мурнунга хүндүлүг шак бо ажыл-херээнге аксы-барлыкчылар чоргаарланып турар.

Сосналдай СААЯ.

ССРЭ биле Афганистанның аразында найыралчы харылзааларны быжыглаарынга чугула салыышкын

КАБУЛ. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң болгаш ону үдеп чоруур кижилерниң Афганистанга 1963 чылдың октябрь 12-ден 17-ге чедир кылган найыралчы аян-чоруунуң дугайында совет-афган кады кылган дыңнадыгга ат салыышкыны Кабулга октябрь 16-да болган.

Аян-чоруктуң үезиниң дургузунда совет аалчылар Афганистанның найысылалы—Кабул хоорай-биле танышкан, чамдык үлетпүр бүдүрүлгелерге, культура болгаш социал төптерге чораан. Л. И. Брежнев ССРЭ-ниң дузаламчызы-биле боттандырган тудугларга, оон иштинде Кабул аэродромга, «Джангалак» деп автосепелге заводунга, автомобиль оруунга чораан. Афган улус болгаш чазак чер болганга совет аалчыларны ийи күрүнелерниң аразында найыралчы харылзааларны илергейлеп, изиг болгаш ак-сеткилдии-биле хүлээп ап турган.

Кабулга бодунуң чорап турганының үезинде Л. И. Брежнев Афганистанның хааны мындаагылар Мухаммед Захир Шах-биле, а ол ышкаш мындаагылар премьер-министр доктор Мухаммед Юсуф-биле болгаш албанның өске-даа кижилери-биле база найыралчы ужуражып чугаалашкан. Ол ужуражыышкыннар болгаш беседалар ак-сеткилдиг, бот-бодунуң чаагай күзелдииниң болгаш бот-бодун үрүн билчир чоруктуң байдалынга эрткен.

Совет-афган экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылга дугайында санал-оналдарны талалар солушкан. Совет-афган кады ажылдажылга таарымчалыг перспективаларлыг болуп турарын олар демдеглээн. Янзы-бүрү социал системаларлыг күрүнелерниң тайбын кожа-хелбээ догуннаашкынының политиказының боттаныышкынының эки үлегер-чижээ болуп турар найыралчы совет-афган харылзааларның хөгжүлдезинге күзел ханыышкынын талалар илергейлээн болгаш ол харылзааларның ужур-дузазын Ортаакы Чөөн чүкке болгаш Төп Азияга тайбының турум чоруунуң чугула фактору кылдыр демдеглээннер. Нейтралитеттиң политиказынга Афганистанның чүткүлү болгаш шериг бөлүглелделеринге киришпейн турар чоруу, а ол ышкаш делегей политиказынга Афганистанның өзүп турар ролю делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдыларының болгаш бүгү делегейге тайбынны быжыглаарының херээнге бараан болуп турар деп демдеглээн.

Дыңнадыгда демдеглеп турары болза, агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг шенелделерни хоруур дугайында Москва Керээзинге Афганистан база бир дугаарында каттышкан. Бо Керээни чаргач чорук, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынче угланган моон соңгаар хемчеглер дугайында дугуржууышкунну чедип алырынга таарымчалыг байдалды тургускан болгаш бодунуң ээлчээнде чепсегленииишкинни бүгү-нииити база бүрүн дүжүреринин айтырыгларын шиитпирлээринге дузалаан дээрзинге ийи талалар бүзүрелдиг.

Ийи талаларның сонуургап турары делегей политиказының айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарның солчулгазы болган. Күрүнелер аразында бүгү чөрүлдээлерни бот-бодун билчир чоруктуң ёзузунга тайбың чугаалажыышкыннарның аргазы-биле шиитпирлээр ужурлуг дээрзинге бүзүрелин олар илергейлээн.

Колония чурттарга болгаш улустарга хамаарышпас чорукту тыпсыр дугайында Декларация хүлээп алдынган турзажок, миллион-миллион кижилер колониалисчи бекте ам-даа хилинчектенип чыдарын ийи талалар демдеглээн. Оон ужурунда колониализмниң бужар-чүдек системазын туюлунга чедир узуткаар дугайында айтырыг бистиң үениң чугула айтырыы болуп артпышаан.

Күрүне ажылдакчыларының аразында боттарының харылзаалары болгаш санал-оналдарның солчулгазы чурттар аразында найыралчы харылзааларны болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарынга дөгүм болуп турарын талалар бадыткаан.

Афганистанның хааны мындаагылар Мухаммед Захир Шахты Совет Эвилелинге келзин деп Н. С. Хрущевтуң кылган чалалгазын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы дагыннаан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң Совет Эвилелинге келзин деп кылган чалалгазын Афганистанның премьер-министри мындаагылар доктор Мухаммед Юсуфка Л. И. Брежнев база дамчыдып берген.

Ол чалалгаларны өөрүп четтиришкин-биле хүлээп алган. Аян-чоруктарның үезин немей дугуржур.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Афганистанга кылган аян-чоруу ССРЭ биле Афганистанның аразында найыралчы харылзааларны быжыглаарының херээнге чугула салыышкын болур, ийи чурттарның болгаш бүгү-нииити тайбынның эрге-ажыктарынга ол харылзааларның улам ыңай хөгжүүрүнге бараан болур дээрзинге бүзүрелин ийи талалар илергейлээн.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XVIII сессиязында

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-ның корреспондентизи С. Лосевтуң дамчыдып турары болза:

Чепсегленииишкинни дүжүрер талазы-биле он сестиң комитединде төлээлээн чурттарның өмүнээзинден киирген ядролуг чепсектиг объектилерни орбитаже үндүрбес дугайында шиитпирни политиктиг айтырыгларның болгаш айыыл чок чоруктуң айтырыгларының талазы-биле бирги комитеттиң октябрь 16-да хүлээп алганын төлээлер адыш часкаашкыны-биле уткаан болгаш бадылаашкын чокка хүлээп алган. Ядролуг чепсектиг объектилерни болгаш массалыг узуткаашкынның өске-даа чепсээн космос делгеминче орбитаже үндүрбес деп Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Штаттарның илергейлээн бодалынга резолюция байыр чедирип, ындыг хемчеглерни боттары баш удур албазын болгаш деткивезин деп бүгү күрүнелерни байырлал-биле кыйгырып турар.

Кол Ассамблеяның бирги комитединиң шиитпири — XVIII сессияга Совет чазактың мурнундан ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң көдүрүп үндүрген саналының, удаа-дараа болгулаан совет-америк чугаалажыышкыннарының түңнели болур.

ССРЭ-ниң КНО-нуң чанында доктаамал төлээлекчизи Н. Т. Федоренконуң бодунуң саналынга чугаалааны болза, чепсегленииишкинни дүжүрер талазы-биле улам ыңайгы базымнарны кылырынга таарымчалыг байдалды Москва Керээзи тургускан. Он чединиң төлевилелин хүлээп алган чорук, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга болгаш улустар аразынга бот-бодун билчир чорукту тургузарынга база бир боттуг базым болган дээрзин ол демдеглээн.

Ядролуг чепсектиг объектилерни орбитаже үндүрбес дугайында саналды америк чазак-даа база ол ышкаш Совет чазак-даа деткип турарынга күзел ханыышкынын АКШ-тың КНО-нуң чанында доктаамал төлээлекчизи Эдлай Стивенсон илергейлээн. АКШ-тың чазаа «бо политиканы бүрүн барымдаалап чорудар бодалдыг» деп ол немеп чугаалаан. Англияның, Австралияның, Канаданың, Италияның, Румын Улус Республиканың, Перунуң болгаш Либерияның төлээлери боттарының доптуг саналдарынга он чединиң төлевилелинге база байыр чедиргеннер.

Комитетте бүгү чурттарның төлээлекчилери төлевилелге боттарының күзелиниң ханганын илергейлээнин демдеглээш, Ассамблеяның даргазы төлевилел бадылаашкын чокка хүлээп алдынганын чарлаарга адыш часкап турган.

КУР-нуң КНО-да дүрүм ёзугаар эргелерин катап тургузар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Октябрь 16-да болган Кол Ассамблеяның пленарлыг хуралынга Кыдат Улус Республиканың КНО-да дүрүм ёзугаар эргелерин катап тургузар дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүн үргүлчүлээн. Польшаның, Венгрияның, Каттышкан Араб Республиканың, Румынияның, Финляндияның, Моолдуң болгаш Камбоджаның төлээлери Каттышкан Нациялар Организациязындан чанкайшичилерни чайладыр болгаш КНО-да база оон бүгү органнарында дүрүм ёзугаар олуттарын ээлээринче КУР-нуң төлээлекчилерин чалаар деп санал кииргеннер.

Бодунуң саналынга америк төлээ Стивенсон улуг кыдат улустуң КНО-да эргелерин соңгаарладыышкын чокка катап тургузарынга удур ёзулуг чылдактарның чок болуп турарының уржуунда КУР-га удур нүгүлдээшкиннерни кылырын оралдашкан. КУР-нуң дүрүм ёзугаар эргелерин катап тургузар дугайында киирген резолюцияны «шиитпирлиг хүлээп албас» деп ол негээн. Гватемаланың, Филиппиннерниң, Колумбияның, Мадагаскарның, Малайзияның болгаш Японияның төлээлери америк турушту колдуунда деткээннер.

Чанкайшичи бөлүк делегейниң бо организациязында бодундан ангыда кымны-даа төлээлевейн турарының боттуг фактыларын удуртулга болдурар херек деп, Кол Ассамблеяны Моолдуң төлээлекчизи М. Дугэрсурэн кыйгырган.

Чүгле делегей эргезиниң нормачижектерин болгаш КНО-нуң принциптерин дорамчылавышаан, Каттышкан Штаттар Кыдат Улус Республиканың дүрүм ёзугаар төлээлекчилерин КНО-га киирерин кандыг-даа янзы-биле шаптыктап турар деп, ол демдеглээн.

КНО-да КУР-нуң дүрүм ёзугаар төлээлекчизиниң чок болуп турар чоруу КНО-нуң делегейге ат-алдарынга таарымча чок салдарны чедирип турар, а КУР-нуң төлээлелгезин херекке албас чорук болза, Каттышкан Нациялар Организациязының Уставын сагыштыы-биле үрээр дээни ол деп, Моолдуң төлээлекчизи чугаалаан.

Социалистиг чурттар-биле болгаш өске-даа күрүнелер-биле кады КНО-да КУР-нуң дүрүм ёзугаар эргелерин доп-дораан катап тургузар дээш МАР саналдап турар.

◆

АЛЖИР-МАРОККО ХАРЫЛЗААЛАР

АЛЖИР. (СЭТА). Бен Белланың чазааның чорудуп турар политиказын деткээн массалыг митинг Алжирге октябрь 15-те болган.

Чыылганнар диңмиттиг адыш часкап турда, президент Бен Белланың демдеглээни болза, ужар чүүлге болгаш танктарга деткиткен марокко шериглер бодунуң туруштарын камгалап турган алжир солдаттарга удур шавар халдаашкынны октябрь 14-те чорутткан.

Марокко удуртукчулар КНО-нуң Уставын, Аддис-Абебага ат салган дүрүмнү, араб чурттарның Лигазының Уставын үреп турар деп, Бен Белла демдеглээн. Бүгү чөрүлдээлерни күштү ажыглаарының аргазы-биле эвес, а чугаалажыышкыннарның аргазы-биле тайбың шиитпирлээр дугайын ол уставтарда болгаш дүрүмде чугаалап турар болгай.

Бодунуң чугаазының түңнелинде президент Бен Белла мурнундагы бүгү шериг албанныгларының бүгү-нииити мобилизациязын чарлаарга, митингиниң бүгү киржикчилери чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүгзүнген.

Президентиниң кыйгырыынга харыы кылдыр октябрь 16-да Алжир найысылалдың чүс-чүс чурттакчылары чуртун камгалаарынга киржири-биле келдириишкин черлеринче чоруп турган.

РАБАТ. (СЭТА). Марокконуң хааны II Хасанның болгаш чазааның түр туруп турары Марракешке бир талазында алжир төлээлекчилер Мохаммед Язид болгаш майор Слиманның, өске талазында, марокко удуртукчуларның аразынга чугаалажыышкыннар болган. Хаан Хасан-биле ужурашкан соонда алжир төлээлер марокко удуртукчулар-биле боттарының харылзааларының түңнелдериниң дугайын президент Бен Беллага илеткээр дээш ол-ла дораан Алжирже ужудуп үнүпкен. Чугаалажыышкыннарны үргүлчүлээри-биле олар октябрь 16-да Марракеште база катап чедип келген.

Совет космонавтар КНО-га чораан

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң чиңгине секретары У Танның чалааның ёзугаар совет космонавтар Валентина Терешкова биле Юрий Гагарин олар октябрь 16-да Каттышкан Нациялар Организациязының ажылдап турар бажыңынга чораан.

Совет космонавтарның келириниң ырак мурнунда-ла КНО-же кирер кол эжикке солуннарның, радионуң, кинонуң дыка хөй корреспондентилери, бөлүк туристер, КНО-нуң ажылдакчылары чыглып келген турган. Олар Ю. А. Гагаринни болгаш В. В. Терешкованы адыш часкаашкыны болгаш йөрээлдер салыышкыны-биле уткаан. Оон дараазында Валентина Терешкова, Юрий Гагарин ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко-биле кады Ассамблеяның пленарлыг хуралдарының болуп турар залынга кирип келгеш, совет төлээлер-биле кожа олурупкан.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XVIII сессиязының эртенги хуралын ажыдып тура, сессияның даргазы Венесуэланың төлээлекчизи Карлос Соса-Родригес хуралдаар залда ийи совет космонавтар—Юрий Гагарин биле Валентина Терешкова оларның олуруп турар дугайын төлээлерге дыңнаткан. Адыш часкаашкыны диңмиреп үнген. Совет маадырларга байыр чедирип турган. Кол Ассамблеяның төлээлери-биле ужурашкан соонда совет космонавтар КНО-нуң бажыңы-биле танышкан болгаш парлалганың, радионуң база телевидениениң төлээлекчилери-биле ужурашкан.

Парлалга, радио болгаш телевидение төлээлекчилериниң салган дыка хөй айтырыгларынга совет космонавтар Юрий Гагарин биле Валентина Терешкова олар харыыларны берген.

КНО-нуң албан кылыр бажыңынга чораан соонда совет космонавтар Нью-Йорк хоорайны кезиилдир аян-чорук кылган. Оон дараазында ССРЭ-ниң КНО-нуң чанында төлээлекчилериниң ажылдакчылары-биле болгаш оларның өг-бүлелери-биле Ю. А. Гагаринниң болгаш В. В. Терешкованың чылыг ужуражыышкыны болган.

Кежээ КНО-нуң чиңгине секретары У Тан совет космонавтарны хүлээп алган. Космонавтар-биле беседа болган соонда У Тан оларга аллар болдурган хүлээп алыышкынны тургускан. Ол хүлээп алыышкынга КНО-нуң Кол Ассамблеязының XVIII сессиязының даргазы Карлос Соса-Родригес, Ассамблеяның Кол комитединиң кежигүннери, КНО-нуң космос талазы-биле комитединиң кежигүннери олурушкан.

Совхозтуң аңчызы

Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозунуң ажылчыны эш **Балчит Тюлюш** бодунуң онаашкан ажылынга кызымак болуру-биле кады Төрээн чуртка өлүк белеткээр ажылга чыл бүрүде-ле идепкейлиг киржип чоруур. Эрткен аңныыр сезонунда 120 км ырак черден чадаг барып аңнааш, 7 кишти баштадыр элээн хөй өлүктү күрүнеге ол дужааган.

Бо аңныыр сезонунда 15 кишти болгаш 150-ден эвээш эвес диинни дужаар деп хүлээлгени ол алган. Аңчы бо хүннерде ырак аңнаашкынга хынамчалыг белеткенип турар.

Чурукта: аңчы Балчит Тюлюш бодунуң эрес дузалакчызы Хартыгаазы-биле.

Фото **К. СЕДИПТИИ.**

Оюн Натпитович МАНДАРЫЙ

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң органы, районнар аразының «Бурунгаар» солунунуң редакторунуң оралакчызы 1948 чылдан бээр СЭКП кежигүнү Оюн Натпитович Мандарый 1963 чылдың октябрь 17-де ажыл-хүлээлгезин күүседип тура хенертен мөчээн.

О. Н. Мандарый 1924 чылда Тес-Хем районнуң Чыргаландыга ядыы араттың өг-бүлезинге төрүттүнген. 1932—1934 чылдарда Самагалдай эге школазынга, 1936 чылдан 1940 чылга чедир Кызылдың каттышкан школазының башкы салбырынга өөренип чораан. Школага өөренип турган чылдарында-ла ол хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип, пионер болгаш комсомол ажылын кылып чораан.

Оюн Натпитович башкы сургуулун доозуп турар үезинде аар-берге аарыгдан аараан болгаш 1945 чылга чедир, кадыының байдалы берге турганындан, ажылдаар аргазы чок болуп турган. Кадыы чүгле чүгээржип эгелээри билек-ле, 1945 чылдан бээр көдээ советтиң, комсомолдуң ажылынга идепкейлиг киржип, 1951 чылга чедир янзы-бүрү ажылдарга ак-сеткилдиг болгаш идепкейлиг ажылдап келген.

Ажылга кызымак, билигже чүткүлдүг эш Мандарыйны 1951 чылда Тес-Хем районнуң «Бурунгаар» солунунуң баштай корреспондентизинге, ооң соонда харысалгалыг секретарынга депшиткен. Район солунун быжыглаар, ооң идей-политиктиг деңнелин бедидеринге бодунуң билиин, күжүн ол харамнанмайн, 1955 чылга чедир ажылдаан. Мергежилин болгаш эртем-билиин бедидерин күзеп чораан аныяк ажылдакчыны областың совпартшколазынга 1955 чылдан 1958 чылга чедир өөреткен. Өөредилгени чедиишкинниг дооскан соонда эш Мандарый «Бурунгаар» солуннуң харысалгалыг секретарынга ажылдай берген.

Билигже чүткүлдүг аныяк журналист Партияның дээди школазының бот өөредилге салбырынга өөренип кирген болгаш ону бо чылын доозар турган.

Эш О. Н. Мандарый 1959 чылдан 1961 чылга чедир «Шын» солуннуң корреспондентизи болуп, 1961 чылда СЭКП обкомунуң инструкторунга, а ооң соонда кадыының байдалы-биле база катап «ШЫН» солунга баштай корреспондентилеп, сөөлзүредир солуннуң үлетпүр килдизиниң эргелекчизинге ажылдап турган. Бо чылын тургустунган районнар аразының «Бурунгаар» солунну кадрлар-биле быжыглап, ажылын экижидер сорулга-биле эш Мандарыйны мергежилдиг, тывынгыр журналист, чүткүлдүг, ак-сеткилдиг ажылдакчы дээш СЭКП обкому ук солуннуң редакторунуң оралакчызынга ажылдадып чоруткан.

Оюн Натпитович Мандарый каяа-даа ажылдап чорааш, ниитиниң херээ дээш чүткүлдүүн, ажыл-херекке, ылаңгыя солун ажылынга мергежилдиин, чогаадыкчы тывынгырын көргүзүп, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип чораан. Ол эш-өөрүнге эптиг-ээлдек, кижилер дээш сагыш човангыр, бөдүүн аажы-чаңныг коммунист чораан. Эш Мандарыйның ындыг кайгамчык эки бүдүш-шынарлары, аажы-чаңы оон эш-өөрүнүң сагыш-сеткилинге мөңгези-биле артар.

БӨЛҮК ЭШТЕРИ.

ЛОНДОН. Дүн ортузу болган соонда 30 минута эрткенде ном садыы ажыттынган. Муң-муң кижилер магазинниң эжиинге ээлчег манап турганнар. Магазинниң эжии ажыттынары билек-ле, кижилер олче чаза таварып кирипкен. Ыыт-шимээн, алгы-кышкы-даа аажок. Мурнунда шериг министри турган Профьюмонуң чогуштуг херээниң дугайында юрист лорд Деннингтиң илеткелин парлаан номну садып алырынче лондончулар далажып турганнар. Илеткелчи бүгү чүүлдерни чулчураан турзажок, амгы англи «дээди чырыктың» чавыс мораль деңнелиниң дугайында түңнелди илеткелден кылып болур деп депшилгелиг хөй-нииити чөптүг санап турар.

Чурукта: номну садып турган үезинде ном садыында.

Фото ЮПИ—СЭТА-ның.

„КӨДЭЭ ТУДУГ" ДЕП ЖУРНАЛ

Колхозтарда болгаш совхозтарда чурттаалга бажыңнарын, мал ажылының база бүдүрүлгениң, культура-амыдыралдың тудугларын чепсеглеп дерир талазы-биле, тудуг материалдарын бүдүрер, көдээниң чурттакчылыг черлерин планнаар, чаагайжыдар болгаш өске-даа хөй-хөй айтырыглар талазы-биле техниктиг арга-сүмени көдээ тудугжулар хереглеп турар.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң тудуг ажылының талазы-биле Күрүне комитединиң болгаш РСФСР-ниң тудуг ажылының министерствозунуң органы—ай санында доктаамал үнер «Көдээ тудуг» деп бүдүрүлге-техниктиг журнал бо үстүнде айтырыгга улуг дузаны көргүзүп болур.

Журнал болза көдээде тудуг ажылының мурнакчы дуржулгазын түңнеп байыдып, СЭКП-ниң XXII съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш идепкейлиг демисежиринче көдээ тудугжуларның ажылын угландырып, көдээ суурларны болгаш сууржугаштарны чаагайжыды туттунган чурттаалга бажыңнарлыг, коммунал болгаш амыдырал-хандырылганың бүдүрүлгелерлиг, культура болгаш медицина албан черлерлиг хоорай хевирлиг улуг чурттакчылыг черлер кылдыр чоорту чаартынып тургустунарын практиктиг чижектерге көргүзүп турар.

Көдээ тудугну үндезини-биле экижидериниң болгаш көдээ черлерге болгаш бирги ээлчегде совхозтарга, колхозтарга күрүнениң-даа, колхозтар аразының-даа организацияларының күүседип турары культура-амыдыралдың болгаш бүдүрүлге объектилерин ажыглалга киирериниң айтырыгларын бүгү талазы-биле болгаш делгереңгей чырыдары журналдың кол сорулгазы болур.

Көдээже индустриалдыг тудугну болгаш ооң бүдүрүлге баазаларын хөгжүдериниң чаа методтарының, көдээ электрижидилгениң, мелиорацияның болгаш суггарылганың объектилериниң тудуунуң база элеваторларның, тараа складтарының болгаш тарааны шыгжаарынга, ажылдап кылырынга херек өске-даа объектилерниң чаа методтарының дугайын, а ол ышкаш чаагайжыдылга болгаш орук тудуунуң дугайын, көдээ тудугга депшилгелиг конструкцияларны калбаа-биле ажыглаарының, чер-черниң тудуг материалдарын, кылыгларын бүдүрер дугайын журналга бижип турар.

Чаа тудуг техниказын шиңгээдип ажыглаарының болгаш көдээ черлерде күүседип турар тудуг-монтаж механизастаашкынының айтырыгларын, көдээ тудугнуң экономиказының болгаш организастаашкынының, бот-үнени чиигедиринин, тудугнуң шынарын бедидеринин, күш-ажылдың нормалаашкынының болгаш төлевиринин айтырыгларын, мурнакчы тудуг бригадаларының болгаш эки тудугжуларның ажылының дуржулгазын, чаартыкчыларның болгаш чогаадыкчыларның саналдарын, кур болгаш куруккан черлер районнарында тудугнуң чоруп турарын журнал доктаамал чырыдып турар.

Көдээ тудугжулар хоорай болгаш үлетпүр тудуунда эң чаа чедиишкиннер-биле таныжып, ол чедиишкиннерни көдээде тудугнуң байдалдарынга ажыглаар талазы-биле сүмелерни ап турарлар. Эвилелдешкен республикаларда, даштыкы чурттарда көдээ тудугнуң практиказының дугайын, эртем-шинчилел институттарының ажылының болгаш көдээ тудугнуң талазында эң чаа чедиишкиннериниң дугайын, көдээ тудугларның болгаш дериишкиннерниң, чаа конструкцияларның, көдээ ажыл-агыйлыг районнарның район планнаашкынының схемаларының депшилгелиг, камналгалыг төлевилелдерин, колхозтарның болгаш совхозтарның чурттакчылыг черлериниң планнаашкынының база тудуунуң төлевилелдерин төлевилел институттарының ажылдап кылып турарының дугайын журнал медээлеп турар.

Демисел үргүлчүлевишаан

Бут бөмбүүнүң талазы-биле республиканың кубогу дээш маргылдаада шупту 11 командалар киржип турар. Кубок дээш демиселге бо чылын Таңды, Улуг-Хем, Каа-Хем районнарының, «Тыва кобальт», «Тыва даг-дүгү» комбинаттарының база Кызыл хоорайның пассажирлер АТК-зының бирги, ийиги, «Буревестник», «Динамо» спорт ниитилелдериниң болгаш тудугжулар командалары ойнап турар.

Октябрь 16-да «Динамо» командазының ойнакчылары Каа-Хем районнуң командазы-биле Сарыг-Сеп суурга ужурашканнар. Оюн аалчыларның тиилелгези-биле 13:0 санныг доозулган.

«Совет Тываның беш чылы» стадионга ол-ла хүн пассажирлер АТК-зының ийиги командазы-биле Буревестникчилер таварышкан. Оюннуң бирги чартыында «Буревестник» командазының ойнакчылары бүгү күжүн салып тургаш, баштайгы санны удурланыкчызының хаалгазынче киир теп, чапсарлаан.

Оюннуң ийиги чартыында кайыдаа командаларның ойнакчылары удур-дедир бурунгаарлап, демисел деӊ байдалга эрткен. Транспортчулар харыы бөмбүктү киир теп алза-даа, буревестникчилер база бир бөмбүктү киирип, сан 2:1 апарган. Пассажирлер АТК-зының ийиги командазының ойнакчылары оюннуң сөөлгү минуталарында санны деңнештирип алыр дээш дыка-ла оралдашкан. Ынчалза-даа түңнел өскерилбээн, 2:1 санныг болуп «Буревестник» командазы тиилээн.

Ам чартык түңнелге «Буревестник» пассажирлер АТК-зының командазы-биле, «Динамо» тудугжулар командазы-биле ойнаар. Ынчангаш тиилээн ийи команда түңнел оюнга келир воскресеньеде ужуражырлар.

Н. АЛЕКСЕЕВ.

МОТОЦИКЛ СПОРТЧУЛАРЫНГА

Мотоцикл спортунга аныяктарның сонуургалы улам улгадып, анаа мергежилдиг спортчулар бисте эвээш эвес апарганы өөрүнчүг. Бистиң республикада ол талазы-биле билдивгир мотоциклчи-спортчуларның аразында янзы-бүрү профессияның кижилери бар. Чижээ, автоклубтуң слесары В. Васеловский, ХККМ-ниң ажылдакчызы Баир, уруглар эмнелгезиниң эмчизи Ю. Дидаренко дээш оон-даа өскелер. Олар мотоциклди берге оруктар-биле башкарарынга спортчу мергежилин бедидип турар.

Октябрь 20-де Кызыл хоорайга мотоцикл спортунуң 2000 метр хемчээлдиг черге чарыжы болур. Спортчулар моондактарлыг берге орукту эртип чаржырлар. Ук маргылдаага Абакан, Минусинск, Кызыл хоорайларның командалары киржир. Абаканның командазында мотоцикл спортунуң мастери Владимир Онтапенко бар. Минусинск хоорайның командазында ол талазы-биле спорттуң бирги, ийиги, үшкү разрядчылары кирип турар. Кызылдың спортчу алдарын мотоспорттуң ийиги болгаш үшкү разрядчылары камгалаар.

Күскү үеде спортчуларның организасчы белеткелин бо маргылдааның түңнели көргүзер. Мотоспортчуларга чедиишкиннерни күзеп каалы.

Н. МАЛОФЕЕВ,
Республиканың ДОСААФ
комитединиң улуг инструкторy.

Республикага АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн республикага шокар булуттарлыг, чаашкын чок хүн болур. Хат кошкак. Кызылга аяс хүн болур. Агаарның температуразы: республикага—8—13, а Кызылга—10—12 градус чылыг.

Редакторнуң оралакчызы
Д. О. БЕГЗИ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«НАЙЫРАЛ»: **«Шуургандан төрүттүнгеннер»** 12, 2, **«Ынакшыл болгаш мода»** 4, 6, 8, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Айболит эмчи»** 10, **«Уттундурбас аалчы»** 11.15, 1.15, 3.15, **«Сентименталдыг тооку»** 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **«Уттундурбас орукчугаш»** 2.30, **«Ийи нойгун адып алыр дээш»** 4.30, 6.30, **«Дываажаңдан эшелон»** 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Штрафной удар»** 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл Щетинкин — Кравченко кудумчузу, бажың № 3. Телефоннары: Редакторнуң 24 — 63, редакторнуң оралакчыларының 35 — 24, 25 — 38, идеология килдизиниң 37 — 13; харысалгалыг секретарьның 23 — 35, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң болгаш партийжи амыдырал килдизиниң 25 — 38, 23 — 54, үлетпүр бүдүрүлгезиниң болгаш партийжи амыдырал килдизиниң 22 — 64, чагаа, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал килдистериниң 21 — 27, иштики информация килдизиниң 20—60, бухгалтерияның 31 — 75, корректорларның 21 — 47, солун келбейн барганда 32 — 75 телефонче долгаар.

ТС—01441

Культура министерствозунуң типографиязы